

10. заседание

Понеделникъ, 4 юлий 1927 година.

(Отворено отъ подпредседателя д-ръ Б. Вазовъ, въ 16 ч.)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Отварямъ заседанието.

(Отъ заседанието сж отсъствуваха следнитъ народни представители: Драгомиръ Апостоловъ, Рангелъ Барбанановъ, Стефанъ Бояджиевъ, Ради Василевъ, Добри Витановъ, Никола Владовъ, Тодоръ Г. Влайковъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Йорданъ Ганчевъ, Мехмедали Герай, Георги Губидъниковъ, Георги Данковъ, Добри Даскаловъ, Момчо Дочевъ, Василъ Драгановъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Борисъ Гзтимовъ, Георги Енчевъ, Трифонъ Ерменковъ, Василъ Игнатовъ, Димитъръ Икономовъ, Иванъ Казанджиевъ, Трифонъ Капитановъ, Гето Кръстевъ, Кънчо Кънчевъ, Теодоси Кънчевъ, Димо Къорчевъ, Иванъ Лъкарски, Добри Даневъ Манасиевъ, Димитъръ Мангърговъ, Йосифъ Марулевъ, Милю Милевъ, Петъръ Миновъ, Василъ Митевъ, Добри Митевъ, Иванъ Михайловъ, Янаки Молловъ, Тодоръ Димовъ Никезовъ, Александъръ Неновъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Коста Николовъ, Петъръ Панайотовъ, Малинъ Паневъ, Стефанъ Пейчевъ, х. Георги х. Петковъ, Петко Петковъ, Мехмедъ Алиевъ Салиевъ, Никола Сапунджиевъ, Пандо Сидовъ, Георги Симеоновъ, Петко Стайновъ, Христо Статевъ, Стефанъ Г. Стефановъ, Петъръ Стояновъ, Никола Костовъ Тахтаджи, Петъръ Тодоровъ, Желю Тончевъ, Иванъ Христовъ, Владимиръ Христовуловъ, Антонъ Ченгелиевъ и Теню Янгъзовъ).

Разрешенъ е отпускъ на следнитъ народни представители:

- На г. Петъръ Цвѣтковъ Цуцумановъ — 1 день;
- На г. Петко Стайновъ — 1 день;
- На г. Момчо Дочевъ — 3 дни;
- На г. д-ръ Борисъ Николовъ — 5 дни;
- На г. Теодоси Кънчевъ — 1 день;
- На г. Василъ Драгановъ — 5 дни;
- На г. Кънчо Кънчевъ — 4 дни;
- На г. Пандо Сидовъ — 3 дни;
- На г. Левъ Кацковъ — 3 дни;
- На г. Хюсеинъ Галибовъ — 3 дни;
- На г. Величко Кознички — 1 день;
- На г. Калоянъ Маноловъ — 2 дни и
- На г. Гето Кръстевъ — 1 день.

Пристаиваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представител г. Григоръ Василевъ.

Г. Василевъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Следъ нѣколкото оратори отъ групата на Демократическия сговоръ, на тая трибуна се изредиха и представителитъ на певечето отъ опозиционнитъ партии. Азъ желая да ви занимая, отъ една страна, само съ ония въпроси, които не се засегнаха отъ ораторитъ на Демократическия сговоръ, и отъ друга страна, да разгледамъ становищата, които изнесоха ораторитъ на опозицията по отношение политиката на правителството и бъдещето на страната.

Новото Народно събрание идва на животъ, следъ като миналото Народно събрание завърши, твърде рѣдко въ нашата кратка политическа история отъ половинъ вѣкъ, четири-годишната парламентарна деятелностъ. Азъ посрѣщамъ новия Парламентъ съ голѣмъ и, мога да кажа, безкраенъ оптимизъмъ, както посрещнахъ и миналия Парламентъ. Новиятъ Парламентъ ще има случай идущата година да отпразнува, заедно съ народа, 50-годишнината отъ свободното сществуване на България; той ще отпразнува сщщо и една знаменита хилядо-годишнина на единъ отъ голѣмитъ държавници въ нашето минало — Царъ Симеонъ.

Новиятъ Парламентъ има като наследство отъ миналия Парламентъ една вече запазена българска държава отъ атакитъ на конспираторитъ, отъ опититъ на болшевикитъ да бжде България повалена, и получава въ наследство нѣкои успѣхи въ нашата външна политика, които ще иматъ трайно значение. Остава на новия Парламентъ да работи заедно съ правителството, да създава правителства, каквито той намѣри за добре, въ съгласие съ държавния глава, за да може — азъ му пожелавамъ — въ следващитъ четири години да разреши голѣмитъ въпроси, които сега сж сложени на разрешение. Най-голѣмиятъ въпросъ отъ тѣзи нови за разглеждане проблеми, това е въпросътъ за стопанската криза, какъ тя да бжде преодоляна, какъ тя да бжде смекчена, какъ да се излѣзе отъ нея и да се премине въ единъ пѣтъ на стопанско процвѣтяване. Отъ друга страна, новиятъ Парламентъ има да довърши дѣлото на миналия Парламентъ за закрепването на парламентарния режимъ, което е подчертано твърде умѣстно съ самото тронно слово. И, най-сетне, новиятъ Парламентъ ще има да работи съвмѣстно съ правителството за издигането на България въ очитъ на свѣта и да сътрудничи на правителството за разрешаване на една редица отъ въпроси, които искатъ много усилия и много време, но които, по моето дълбоко убеждение, ще се разрешатъ благоприятно за нашата страна. Ние трѣбва да имаме търпение и голѣма воля за работа. Ние тукъ, въ Парламента, ще имаме пълната възможностъ — азъ въ това не се съмнявамъ нито за минута — лоялно, открито, било като приятели на правителството, било като опозиционери, да сътрудничимъ по всички тия голѣми национални въжделения и въпроси.

Какво, собствено, представлява новиятъ Парламентъ по отношение на своя съставъ, по отношение на групитъ, които го съставятъ, въ сравнение съ миналия Парламентъ? Създаде се една легенда още отначало следъ изборитъ, че въ новия Парламентъ опозицията и специално групата на Земледѣлския съюзъ, крило Муравиевъ — Георги Марковъ, извънредно много се е засилила, което фактически не отговаря на цифритъ. Азъ зная цифрата на депутатитъ, които има тая група днесъ. Преди изборитъ азъ съмъ казвалъ на народни представители отъ тая група въ Парламента, че очаквамъ тая група да получи въ предстоящитъ избори между 35—40 до 50—60 народни представители. Не може никой да предсказва това съотношение на цифритъ, но въ всѣки случай трѣбва да се вземе предъ видъ, първо, цифрата на избирателитъ и, второ, цифрата на мандатитъ.

По отношение на избирателитъ опозицията не е увеличила своя процентъ, своитъ гласове — тя ги е намалила. Трѣбва да се вземе предъ видъ, че въ миналитъ законодателни избори имаше една цифра отъ 92 хиляди гласа, които бѣха така нареченитъ лозунги, които не бѣха представени въ миналия Парламентъ нито съ единъ депутатъ. Безспорно е, че ако тия 92 хиляди гласа бѣха изразени въ мандати, съотношението на групитъ въ миналата Камара щѣше да бжде измѣнено и повлияно отъ тия кръгло 100 хиляди гласа, или точно 92.971 гласа. Когато тукъ г. Малиновъ каза, че желѣзниятъ блокъ е взелъ кръгло около 300 хиляди избиратели, необходимо е да се взематъ цифритъ на миналитъ законодателни избори, публикувани официално отъ Кирилъ Поповъ въ последния годишникъ на Дирекцията на статистиката, отъ който вземамъ следнитъ данни. Земледѣлскиятъ съюзъ е получилъ 132.000, комуниститъ — 8.000 и нѣщо, коалицията земледѣлци и комунисти — 81.000 и недействителни — 92.971 гласа. Общата цифра на тая група гласове надминава 300.000, точната цифра 317.499 гласа. Ще трѣбва да се вземе предъ видъ, че

въ миналите избори единият от съдружниците сега на Земледълския съюз, широките социалисти, бяха наши съдружници, бяха въ нашата листа, както сега бяха въ листата на желѣзния блок. Трѣбва да се вземе предъ видъ, че г. Малиновъ и г. Костурковъ бяха съ насъ, а сега тѣ бяха вънъ отъ насъ и тѣхното влияние — не казвамъ голѣмо или малко, колкото е, реално — днесъ е изразено въ цифри на опозиционни гласове, а тогава бѣше изразено въ нашата листа. Трѣбва да се помни още и това, че Народното събрание днесъ е съ увеличенъ съставъ, и следователно, отъ гледна точка на една правилна смѣтка, всѣка група би трѣбвало да получи увеличение съответно съ увеличението на мандатитѣ, за да запази своето старо положение. Като се взематъ предъ видъ всички тия елементи, безспорно е, че Демократическиятъ сговоръ има единъ голѣмъ напредѣкъ отъ гледна точка на цифрата. Но, г-да, азъ никога не съмъ мислил, нито мисля да поддържамъ, че само цифрата е всичко и че останалото е нищо. Въ тѣзи избори ние имахме тоже единъ съдружникъ — партията на стамболовиститѣ; малко или много — вие знаете срѣдната цифра на тѣхните гласове — тѣ бяха съ насъ и това сжщо така трѣбва да се вземе предъ видъ въ съотношението на групитѣ. Но нѣкаква сжществена промѣна въ числата нѣма. Демократическиятъ сговоръ числено има едно голѣмо надмощие и твърде голѣмо болшинство. Всичко това, обаче, не разрешава въпроситѣ, а трѣбва да пристѣпимъ къмъ други съображения и къмъ други елементи, които не се поддаватъ на изчисление, за да можемъ по-правилно да се произнесемъ върху въпроса за съотношението на силитѣ. Съотношението на силитѣ въ изборитѣ бѣше таково, че се борѣха главно три групировки. Едната групировка бѣше тази на г. Малинова, така нареченото тройно или четворно съглашение: ако смѣтамъ, че Илия Георговъ и Петко Стояновъ представляватъ Радикалната партия, тогава имаме 4 партии; ако тѣ сж отцелници — това ще каже тѣхниятъ партиенъ съветъ, то не е нашъ въпросъ — тогава това е една тройна коалиция. Другата групировка бѣше тая на желѣзния блокъ и третата — това бѣше Демократическиятъ сговоръ въ коалиция съ стамболовиститѣ. Ние може-би щѣхме да сполучимъ да бждемъ въ коалиция и съ групата на г. Боянъ Смилова. Водихме известни разговори, обаче не достигнахме окончателно споразумение. Азъ лично заявявамъ открито, че бихъ предпочелъ и туй съглашение да бѣше реализирано.

Следъ изборитѣ въ Народното събрание партиитѣ формираха своитѣ групи и тукъ, предъ Камарата, тѣ до-ясно не взематъ своитѣ становища, въ какъвъ пѣтъ на развитието всѣка отъ тѣхъ смѣта, че е най-добре да тласка страната, да подпомага правителството, или да го спѣва, да не му позволява да върви въ неговия пѣтъ, намирайки, че може да се посочи единъ по-добъръ пѣтъ.

Азъ лично не знамъ дали тройната коалиция може да остане едно трайно споразумение, защото още при първия поводъ, при разискванията по отговора на тронното слово, когато обикновено се държатъ отъ една страна програмни речи, а отъ друга страна нѣкои оратори изобщо си повтарятъ речитѣ отъ преди 20 години, като нѣкоя лекция въ читалищенъ салонъ, между двамата главни представители на тройната коалиция, г. Малиновъ и г. Кьорчевъ, се обрисоваха, безъ ние да сме очаквали това, точно противоположни схващания по редица важни въпроси, по които азъ ще имамъ случая да говоря. Азъ не искамъ да се произнасямъ по въпроса дали е желателно или не е желателно тая коалиция да се превърне въ едно трайно съглашение — това е тѣхна работа; азъ само констатирамъ и посочвамъ тия разногласия, които не сж отъ малко естество, които не сж по-малки въпроси.

Отъ друга страна, въ това отношение, желѣзниятъ блокъ е още по-интересенъ за наблюдение. Широкитѣ социалисти искатъ на всѣка цена да остане впецатление въ обществото, че желѣзниятъ блокъ не само съществува, но че ще се затвърдява. Тѣ ухажватъ, и така да се каже, сж се прилепили къмъ Земледѣлския съюзъ, крилото Муравиевъ — Марковъ, като искатъ да му внушаватъ всѣки денъ въ печата и въ ежедневната си работа, че ако тоя желѣзенъ блокъ не бжде солидаренъ, това щѣло да има тежки послѣствия за страната или за партиитѣ, които го съставляватъ, и че ако той остане, надеждитѣ сж голѣми, за да може положението въ България сжществено да се промѣни.

Отъ трета страна, истинскитѣ болшевици около в. „Новини“ и нѣкои други отъ елементитѣ на Работническата партия педиратъ каузата на така наречения трудовъ

блокъ, като искатъ и тѣ да влѣзатъ въ желѣзния блокъ. Явно е, че тогава широкитѣ социалисти биха загубили тамъ всѣкакво значение. Дветѣ групи, широки социалисти и комунисти, се борятъ за желѣзния блокъ, защото искатъ да иматъ на разположение, да иматъ най-малко за сътрудници и да се опиратъ на една сравнително по-многобройна и значителна група въ страната. Но самитѣ тия две групи, широкитѣ социалисти и комуниститѣ, стоятъ на точно противоположни становища по въпроса за пѣтя, по който желѣзниятъ блокъ трѣбва да върви. И ние виждаме въ печата покани за съвещания, тѣкмо когато иде новата реколта, да се състави общъ комитетъ на трудовия блокъ за борба противъ поскъпването на хлѣба. Комуниститѣ канятъ широкитѣ социалисти не защото ги обичатъ, а защото ги смѣтатъ за безвредни и безсилни. Канятъ земледѣлцитѣ, канятъ занаятчиитѣ, за да формиратъ истински трудовъ блокъ, който, повече или по-малко, по-явно или по-прикрито, би билъ едно възстановление на единния фронтъ, така да се каже, легализиранъ, допустимъ или допуснатъ, търпимъ или търпимъ. Не се казва ясно, че точно това е намѣрението, но който познава работитѣ, който може да чете между редоветѣ и който не си е изгубилъ паметята — ала въ България тово е най-страшното явление, следъ 6 месеци почти нищо не се помни, а какво е ставало преди 2 години, никой и не иска да знае — който иска да помни, той не може да откаже, че тенденцията на тази покана отъ в. „Новини“ е такава, че тая покана не е нищо друго, освенъ една покана отъ Москва.

Азъ бихъ могълъ да ви чета тукъ в. „Народъ“, койго и преди 2 месеци и преди 3 месеци много недвусмислено посочваше: „Кои сте вие, г-да, отъ „Новини“? Очевидно е, вие сте москвци“. Иматъ ги тукъ нѣколко броя. Хората отъ „Новини“ ще кажатъ, че широкитѣ социалисти сж провокатори. Това не е вѣрно: въ този случай тѣ казвагъ само една истина — приятна или неприятна.

Така, желѣзниятъ блокъ сега представлява една интересна групировка за наблюдение, понеже земледѣлцитѣ, стойки въ центъра, не даватъ още видъ какво мислятъ да правятъ, иматъ по-други грижи, отколкото широкитѣ социалисти и комуниститѣ, които сж отъ двата имъ фланга и които ги шурмуватъ съ любовъ и съ симпатии, за да могатъ чрезъ тѣхъ да постигнатъ своитѣ цели, споредъ своитѣ разбирания. Азъ не мога да кажа, че тия цели сж лоши — всѣки може да ги цени както ще — но това е самото фактическо положение.

Отъ друга страна, въ Камарата, безспорно, превесъ и надмощие има групата на Демократическия сговоръ. Г. Кьорчевъ въ своята речъ, която той почна съ една мисълъ и завърши съ сжщата мисълъ, се опита да внесе едно идейно раздѣление, да прокара една голѣма раздѣлителна линия между елементитѣ, съставляващи споредъ него Демократическия сговоръ. Мнозина отъ нашитѣ приятели намѣриха неговата мисълъ като интрига; може-би това е нѣщо положо отъ интрига, но, въ всѣки случай, ние трѣбва по този въпросъ да се обяснимъ открито и да вземемъ едно ясно становище.

Г. Кьорчевъ иска да каже: какво искате вие отъ Демократическия сговоръ, какво ни говорите за единство, за обща програма, за общи цели, когато вие сте две групировки, две голѣми идеи, съвършено различни една на друга? Конфликтътъ, казва той, неминуемо ще дойде, напразно го отлагате, напразно го прикривате; има единъ процесъ, който ще ви доведе до едно раздѣление.

Кои сж тия две сили тѣй различни, тѣй изключващи се една друга, които ще раздѣлятъ Демократическия сговоръ, ще го обезсилятъ и по този начинъ, споредъ г. Кьорчева, ще го разнебитятъ? Това е, отъ една страна стариятъ блокъ, а отъ друга страна — деятелитѣ отъ 9 юний. Това бѣше терминологията на г. Кьорчева. Идеитѣ на 9 юний, казва г. Кьорчевъ, сж застрашени, тѣ още не сж реализирани. Новото, голѣмото, интересното, смѣщеното, което трѣбваше да дойде следъ 9 юний, не дойде, а то трѣбва да дойде, казва той. Вие, другата групировка, въ Демократическия сговоръ, стариятъ конституционенъ блокъ, старитѣ партизани съ вашитѣ стари разбирания, вие сте противъ разбиранията на 9 юний и вие искате да осуетите тѣхното реализиране; това вие не можете да прикриете и така, по силата на нѣщата, раздѣлението ще дойде.

Г-да! Г. Кьорчевъ се постара по-нататъкъ да облѣче сжщата тая мисълъ и въ друго едно сравнение — че две генерации, различни една на друга, изключващи се, се борятъ за надмощие въ Демократическия сговоръ. Това сж, тѣй да се каже по-вулгарно, старитѣ партизани и новитѣ

партизани. Тази пѣсенъ, ние я слушаеме отъ 4 години. Никой никому не може да забрани да си прави идеологии, да си обосновава надежди или да прави опити въ една или друга посока. Въ политиката тѣзи надежди и опити сж позволени, разбира се, но тѣ не сж всѣкога гаранция за успѣхъ и не сж винаги безнаказани, защото човѣкъ може да стане смѣшенъ съ тѣхъ.

Демократическиятъ сговоръ, г-да, се създаде на 10 августъ като една партия, която по признанието и на нашитѣ противници обединява една голѣма частъ отъ българската интелигенция, която има голѣмо число поддържатели въ селата; нашата сила е предимно въ селата. Вземете цифритѣ отъ изборитѣ и ще видите това. Пъкъ и тезата на нѣкои отъ нашитѣ противници е тази, че ние сме бити въ градоветѣ, на първо мѣсто — въ София.

Г-да! Азъ разбирамъ много лесно, че Демократическиятъ сговоръ не може да задоволи всичкитѣ елементи въ градоветѣ, които сж щабове на партии, които иматъ известни аспирации, които си позволяватъ лукса да се раздѣлятъ на много нюанси, по много тънки разбирания. Въ селото, обаче, Демократическиятъ сговоръ е много силенъ и много здравъ. И това, което ние можемъ да нѣмаме въ градоветѣ, ние напълно и радостно го наваксваме въ селата. Тъкмо обратното явление имаше по времето на Стамболийски. Когато Стамболийски пое властта, той нѣмаше въ градоветѣ нищо, но въ скоро време получи въ градоветѣ много. Тази печалба на бившето управление на Стамболийски не даде нито по-голѣма трайностъ, нито повече моралъ, нито повече добрини за самото управление.

Г. Марковъ (з. в): Запазиме гласоветѣ и сега.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Тази печалба му изеде главата.

Г. Василевъ (д. сг): И сега имате гласове — за цифритѣ не спора. Въ всѣки случай, Демократическиятъ сговоръ се формира на 10 августъ въ главнитѣ си части отъ съмишленицитѣ на блока. Ако вие се попитате, кой даде чернитѣ бюлетини, безспорно, ще си отговорите, че ги даде блокътъ. Но може ли да си представи нѣкой, че единъ деятелъ отъ 9 юний, преди 9 юний е гласувалъ съ бѣла бюлетина? Не, той е гласувалъ съ черната бюлетина, безъ да бѣде блокаръ. Този афинитетъ е естественъ; този афинитетъ не е съчиненъ, той е само проявенъ, той е само оформенъ и на 9 юний и на 10 августъ. Това е нѣщо очевидно, това се чувствува отъ всички еднакво.

Въ идеитѣ отъ 9 юний какво конкретно ние можемъ да намѣримъ, което още не е приложено, но трѣбва да се помисли за неговото приложение? Протоколътъ отъ 10 августъ 1923 г. се направи съ огледъ да се намали разпукаността на партиитѣ, да се създадатъ по-голѣми политически ядра. Това е наистина една отъ идеитѣ на 9 юний. Но началото на тази идея, нейниятъ зародишъ, тѣй да се каже, е въ конституционния блокъ. И деятелитѣ на 9 юний, особено отъ Народния сговоръ, бѣха въ постоянненъ контактъ съ представителитѣ на конституционния блокъ. Тѣ винаги се стараеха да помиряватъ и да се избѣгватъ малкитѣ разногласия между партиитѣ на блока. Следователно, тази идея е обща, както на дейцитѣ отъ 9 юний, така и на дейцитѣ отъ конституционния блокъ — тя е идея на цѣлия Демократически сговоръ. Ние държимъ на нея и днесъ. И азъ съмъ особено щастливъ, че г. Малиновъ завърши своята речъ съ единъ позивъ, който ние всички до единъ можемъ да подпишемъ съвършено искрено (Ржкоплѣскания отъ нѣкои сговористи). Неговата речъ завършва съ позива: не разединение, а обединение, не разколъ, а сговоръ и общи усилия! Нищо по-хубаво отъ това. Повече ние не сме мислили и не сме препоръчвали.

Ето точно думитѣ на г. Малинова: (Чете) „Ще трѣбва да се направятъ всички усилия, ще трѣбва да се разбере отъ всички страни, че тази политика е пакостна, опасна и че тя трѣбва да отстѣпи мѣстото си на другата — на политиката на единението.“

И по-нататъкъ: (Продължава да чете) „И единиятъ фронтъ и другиятъ фронтъ възлагатъ надеждитѣ на силата и на юмука. Не тамъ, азъ ги дира въ сговорчивостта, въ мира, въ труда. Смѣтамъ, че да се излѣзе отъ положението ще трѣбва повечко сговорчивостъ, ще трѣбва да се мобилизиратъ енергии, опитъ, знания и т. н. — задача трудна. Дано я решимъ.“

Въ решението на тази задача г. Малиновъ може да разчита на всички насъ. Ние точно така разбираме и тѣй сме разбирали нашата задача още отъ 10 августъ 1923 г.

Може по отдѣлни въпроси да сме били въ разногласие, но по този голѣмъ въпросъ винаги сме били на едно мнение. Азъ се надѣвамъ, че въ този Парламентъ ще имаме повече резултати, отколкото въ миналия; че ще се намѣрятъ въпроси, по които Парламентътъ да бѣде почти цѣлиятъ солидаренъ, да вървимъ заедно, да постигнемъ успѣхи и да може всѣки да каже: азъ съмъ подпомогналъ моята страна, азъ съмъ сътрудничилъ на това правителство или на друго, но съмъ далъ на България една придобивка или едно завоевание. Това е една отъ голѣмитѣ задачи на 9 юний. Тя се възприема отъ всички, тя се възприема и отъ опозиционни срѣди. Това ни е много приятно.

Една друга идея отъ 9 юний бѣше, да се тури край на котерийността въ управлението; да се преценяватъ компетентноститѣ, да се прави единъ по-голѣмъ подборъ. И се подсказваше, че въ миналото управление се даваше данѣкъ на вулгарното партизанство. Вѣрно е, че когато една малка партия поеме управлението, тя ще даде единъ максималенъ данѣкъ на партизанството и, ако щете — на котерийността. Формирането на Демократическия сговоръ даде възможностъ да се избира отъ по-голѣмъ резервоаръ хора. Идеята да се пречисти персоналетъ въ управлението, да се подбератъ компетентни хора, да се турятъ хора съ енергия и пр., е една идея на нашата партия. И азъ не виждамъ, защо въ повечето отъ партиитѣ на реда тази идея да не бѣде възприета. Това не може да ни раздѣля — това може да ни обединява.

Основната идея на 9 юний бѣше, да се възстанови конституцията. Ние се борихме за нея, и азъ съмъ щастливъ, че г. Илия Януловъ, който на времето, въпрѣки моитѣ увещания, искаше да стане комунистъ, сега пише статия: „Назадъ къмъ конституцията“. Ние сме напълно съгласни съ това. Елате назадъ къмъ конституцията. Тамъ ще направимъ компромиси, тамъ ще се разберемъ.

Една друга основна идея на 9 юний бѣше, да се отдѣли армията отъ политиката. Имаше много зловни и тежки предсказания въ това отношение; имаше много тежка, злокачествена пропаганда въ чужбина противъ нашата страна. Е добре, г-да, ние можемъ да бѣдемъ щастливи, че българската армия не трѣгна по пѣтищата, по които трѣгнаха армиитѣ въ другитѣ страни — всѣки 6 месеци да прави превратъ. Ето минаха 4 години отъ 9 юний, азъ съмъ убеденъ, че ще минатъ още много години, управления ще се промѣнятъ, но армията на България ще остане на своето мѣсто — да пази държавата, да пази конституцията. И отъ това всички партии ще спечелатъ (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ). По този въпросъ, ние всички ще трѣбва да се приближимъ.

Защо стана 9 юний — нѣма да се връщамъ на това. Достатъчно е да ви прочета единъ вестникъ на г. Томова, вестникъ „Обнова“, който предсказва 9 юний още въ месецъ априлъ 1923 г. Въ броя на този вестникъ, — въ който е неговиятъ портретъ — отъ 21 априлъ, въ надвечерието на изборитѣ, г. Томовъ пише следното: (Чете) „Цѣлиятъ български народъ е въ ужасно недоумение предъ нечувания тероръ, който вилнѣе и беснѣе по паланки, села и градове, който е жалѣкъ фактъ и въ центъра на поруганата родина, въ столицата.“

„Покрусена е интелигенцията, чудятъ се и се маятъ и хора слабо просвѣтени. . . Възмутенъ е труженикътъ вѣченъ, който оре, сѣе и жъне тучнитѣ родни поля; прехапва си уснитѣ работникътъ по димнитѣ фабрики и работилници; дошелъ е до отчаяние тънещиятъ въ мизерия, изправенъ предъ несигурността за утрешния день чиновникъ; гасне и бѣга отъ професията подложениятъ на поругания и гладна смъртъ народенъ учителъ! . . . Всѣкой се е завилъ и замалялъ за своята собствена сѣдба, сѣдбата на ближния, за сѣдбата на Родината. На що прилича това?“

И като прави дълга критика, по сжщия начинъ, на положението, той свършва съ следнитѣ характерни думи: (Продължава да чете) „Вмѣсто опомняне и разбирателство, Александъръ Стамболийски добива видъ на най-цинично повлиянъ народосатрапъ.“

Т. Кожухаровъ (д. сг): Хайде-де!

Г. Василевъ (д. сг): Тѣ сж все такива думи. (Продължава да чете) „Позоръ за подобно управление. Въ тази борба ще се родятъ нови борци — цѣлиятъ български народъ!“ И като призовава Сократа, Христа, Джордано Бруно и пр. той казва; че този режимъ ще бѣде поваленъ безъ никой да разбере какъ.“

Г-да! Преди 9 юний въ публични речи и въ Парламента това бѣше официално възвестявано, така се изказаха всички ония, които не бѣха на власт.

Г. Марковъ (з. в): Доказахте ли нѣщо съ това?

Г. Василевъ (д. сг): Да, доказахъ това, което Томовъ е мислилъ преди 9 юний.

Г. Драгневъ (з. в): И Чернооковъ.

Г. Чернооковъ (д. сг): Да, и Чернооковъ е мислилъ така. Но Георги Марковъ, който ни уфрѣвѣше завчера въ своята речъ, че мисли другоаще, сега съ апострофа си ни доказва, че не е билъ искренъ.

Г. Марковъ (з. в): Това нѣма да ви реабилитира.

Г. Ченооковъ (д. сг): Какво ще се реабилитирамъ предъ Вася! Вие сте единъ тѣпъ човѣкъ.

Г. Василевъ (д. сг): Г-да! Азъ нѣмамъ желание да влизамъ въ пререкания, но обичамъ да изслушвамъ всѣки въпросъ и апострофъ. Бихъ желалъ, обаче, да ми шадите времето, за да мога да разгледамъ повече въпроси въ пократкъ срокъ. Но, повръщамъ се на темата си.

9 юний, по разбиранието на тия, които го направиха, дойде, за да се възстанови конституционниятъ режимъ. Доказателство, че конституционниятъ режимъ не съществуваше, бѣха официалнитѣ заявления на самия Стамболийски, че той не признава вече конституцията. Че той готвѣше известни промѣни въ нея — това не е никаква тайна и това никой не може да отрече; че той правѣше известни замашки къмъ лична диктатура и къмъ нѣкой по-голямъ постъ — и това е тоже известно. Но ни стига това, че до 9 юний всички — съ изключение на тѣзи, които управляваха до 9 юний — бѣха на мнението, че конституцията не съществуваше. Ако г. Марковъ може да посочи една група, една партия, едно обществено течение, една почтена личностъ — извънъ ония, които бѣха на власт до 9 юний — които сж смѣтали, че въ България тогава имаше сѣнка отъ конституция, нека ги посочи. Ако искате — да ви чета вестника на широкитѣ социалисти, да ви чета това, което е писалъ на времето Григоръ Чешмеджиевъ, когато ние освободихме да се завърне следъ 9 юний въ София — знаете, че той бѣше интерниранъ — ако искате да ви чета в. „Епоха“, да ви чета в. „Народъ“, да ви чета и други ограни на партиитѣ! Но това е известно. Азъ искамъ да се задоволи и опозицията съ тази мисль, която развивамъ сега.

Станалъ 9 юний — всѣки си има своето мнение. Минаха 4 години отъ тогава. Този Парламентъ, който мина, имаше една голѣма заслуга — че можа да трае. Когато черквитѣ хвърчаха къмъ въздуха, Парламентътъ остана, държавата остана. Парламентътъ има голѣма заслуга, че запази държавата. И по-нататкъ ние ще трѣбба да се стремимъ да създадемъ континуитетъ. Азъ съ охота ще слушамъ вашата дѣлова критика на дѣлата на правителството, на законопроектитѣ, които ще дойдатъ. Изложете случантѣ, които ви смущаватъ — по този въпросъ имате право да говорите — и ние сме длъжни да ви отговоримъ и да се обяснимъ. Но бждете съгласни да излѣземъ съ тази обща декларация, че никой нѣма право безнаказано да повръща времената къмъ ония моменти, когато конституцията отъ балкона на едно министерство бѣше езекутирана и хвърлена въ калта.

Кои сж важнитѣ въпроси, съ които, по моето лично мнение, правителството и Народното събрание ще има да се занимаватъ въ едно близко бждеще и които очакватъ отъ насъ своето разрешение?

Въ областта на вътрешната политика, г. министър-председателътъ ще ви даде най-пълнитѣ и най-автентични изяснения. За мене е достатъчно да ви подчертая, че ние, депутатитѣ отъ болшинството, сме въодушевени и сме проникнати отъ идеята, изразена въ тронното слово: да се закрепятъ законността въ България, да се запази парламентарниятъ режимъ и това да бжде поддържано на дѣло и да бжде искрено искане отъ всички страни. Имаше една зачкака преди 2—3 дни въ в. „Знаме“, вестникъ на г. Малиновъ, въ този смисль: „Ако всичко е спокойно, защо на давате викъ, че трѣбба пакъ да се боримъ по единъ и другъ въпросъ съ крайнитѣ елементи? Ако всичко не е спокойно, вие не сте успѣли, следователно, другъ трѣбба да успѣе“. Да разгледаме събитията въ тѣхното развитие,

а не съ такива едни игри на диалектиката, съвършено неоснователни и несъдържателни. Държавата на 9 юний премина единъ етапъ много тежкъ. Въ септемврий 1923 г. имаше една революция. Г. Марковъ каза, че тази революция погълнала толкова жертви, колкото една война. Това бѣше едно неумѣстно и страшно преувеличение. Въ всѣки случай, още навремето азъ се ичтересувахъ да питамъ лично министра на вътрешнитѣ работи г. Русевъ и министър-председателя г. Цанковъ и тѣ ми казаха, че жертвитѣ сж около 2000 души отъ дветѣ страни.

Г. Марковъ (з. в): Азъ казахъ за последствията.

Г. Василевъ (д. сг): Обаче тази революция бѣше предизвикана, както знаете, чрезъ московско влияние. Излишно е да ви чета книгата на Коларова, въ която той ясно си разправя какъ изпълнителниятъ комитетъ на болшевикитѣ, недоволенъ отъ това, че още на 9 юний комуниститѣ въ България не взели пушка въ ръка, за да бранятъ режима на Стамболийски, изказва имъ своитѣ неодобрения телеграфически и съ писма. И самъ Коларовъ, очевидно, е дошълъ отъ Москва да поправи тази грѣшка, да възстанови честта на българската комунистическа партия, тѣй эле изложена тамъ. Почна възстанието на септемврий — дадоха се жертви. Това бѣше борба за държавата, за нейната сигурност, за нейната конституция. Всички бѣха за държавата, съ изключение на конспираторитѣ. И г. Малиновъ бѣше съ насъ, и г. Пастуховъ бѣше съ насъ, и нѣмаше защо да бждатъ другаде, и това имъ прави честь. Това бѣше една тежка борба въ защита на държавата. Дойдоха после други моменти, дойдоха конспирацитѣ, дойдоха голѣмитѣ опити да се убие държавниятъ глава, вдигна се църквата „Св. Недѣля“ на въздуха. Това не сж събития отъ ежедневенъ характеръ. Дадоха се жертви, станаха нежелателни нѣща — това е съвършено вѣрно. Но какво искате вие? Искате на конспираторитѣ да имъ поднесемъ кутия съ шоколадъ? Очевидно е, че така не може да бжде. Държавата иска да живѣе и ще живѣе. Българската държава е победила комунизма. България единствена, ако не броемъ великитѣ Съединени щати, запази отъ четири години спрямо Русия, спрямо болшевикитѣ едно поведение, което днесъ цѣла Европа ще възприеме постепено, постепенно — запомнете го това. Най-малкиятъ народъ, най-много пострадалия отъ болшевикитѣ, и най-великиятъ народъ, Съединенитѣ щати, имаха това поведение: да не признаятъ по никой начинъ шайката отъ Москва. И когато това се разправяше, имаше тукъ и тамъ слабосърдечни хора, които казаха: „Недейте приказва съ такъвъ остъръ тонъ спрямо тия хора, тѣ ще се подобратъ, тѣ ще се опитомятъ“. Отидоха въ Лондонъ, направиха своята пропаганда, минираха Англия, Англия скъса днесъ своитѣ отношения съ болшевишка Русия. Болшевишка Русия се е хвърлила сега съ всичката страсть на Франция. Публично тукъ азъ преждавамъ и го заявявамъ: най-малко 3 хиляди българи около Раковски въ Парижъ работятъ противъ Франция като болшевишки агенти, както и маса руси и маса други хора отъ други народности. Тѣ сж напълнили французкитѣ арсенали, въ французската армия, тѣ сж помежду запаснитѣ, тѣ сж въ индустрията. Французитѣ по-рано, преди година-две, не вѣрваха това. Ималъ сѣмъ случаи да говоря съ голѣми държавници въ Парижъ, съ министри и бивши министри, съ депутати и журналисти. Първиятъ имъ въпросъ бѣше този: „Какъ е възможно да поддържате, че въ България има такава голѣма опасностъ отъ комуниститѣ, когато знаемъ, че българскиятъ народъ е демократиченъ, когато въ България всички сж собственици и нѣмате голѣма индустрия?“ Това бѣше въпросътъ на министри отъ кабинета на Ерио, това бѣше въпросътъ на министри отъ дѣсницата, това бѣше въпросъ на всички лѣвичарски елементи: „Какъ е възможно това?“ — и не можахъ това да го разбератъ и не искаха да възвиематъ много наши обяснения. Сега вече всички ще го разбератъ лесно, защото опасността е у тѣхъ. Че Франция ще победи болшевишма, въ това не се съмнявамъ. Ние ще се радваме, че тя ще победи, ние ще се радваме, че тя сега много по-добре ще ни разбере, отколкуто преди три години. И ония събрания, които се устройватъ въ Парижъ противъ България, сж не по-малко вредни за Франция, отколкуто за България. По това ние лесно ще се споразумѣемъ и лесно ще се обединимъ.

Другъ единъ въпросъ, голѣмъ въпросъ, е въпросътъ за стопанското положение, за стопанската криза. Азъ ще говоря само нѣколко минути върху него. Една крачка

напредъ за облекчение въ това отношение бѣше направена съ сключването на бѣжанския заемъ. И тукъ, и въ печата се казаха нѣколко думи за бавната работа около този заемъ и, че не се виждатъ още резултати отъ него. И азъ съмъ принуденъ да кажа нѣколко думи по този въпросъ, тъй като той винаги много отблизо ме е интересувалъ.

Бѣжанскиятъ заемъ се сключи съ много усилия. Само онези, които не иска да знае тѣзи действително тежки усилия, които се положиха за сключването на този заемъ, и грамаднитѣ спѣнки, които бѣха турнати въ ходъ противъ него, само той нѣма да оцени величината на успѣха по този заемъ. Но най-после той се сключи преди шест месеци — защото отъ 1 януарий службата почна да функционира — и на насъ вече ни казватъ: „Кѣде сѣжъ кѣшитѣ, кѣде сѣжъ настаненитѣ бѣжанци, защо всичко това не се свърши по-скоро?“ Този заемъ е преди всичко продуктивенъ, макаръ да е за смѣтка и подъ гаранцията на държавата. По всичко изглежда, че той нѣма да обременява за въ бѣдеще държавата, защото ще бѣде изплащанъ отъ самитѣ бѣжанци. Той има нѣколко главни пера. Да вземемъ на първо мѣсто желѣзницитѣ. Строи се желѣзницата Раковски — Мъстанлий, която тази година до зимата ще стигне вече до Книжовникъ и трафикътъ, движението ще започне, а до края на идущата година, до зимата, ще бѣде привършена. Въ началото имаше малко трудности, но днесъ се работи съ голѣми усилия, съ голѣма бързина и ще бѣде изкарана докрай. Никаква критика по този въпросъ не може да се направи. Другъ видъ работа, съ сръдствата на този заемъ, е пресушаването на блатата, главно въ Бургаския край, при Гигенъ и други мѣста. Тѣзи работи се проучватъ отъ м. януарий насамъ и отчасти сѣжъ започнати, ще продължатъ и ще се свършатъ благополучно до края на идущата зима. По-скоро е невъзможно, защото се искатъ проучвания, за което даже бѣше повиканъ отъ странство единъ много извѣстенъ специалистъ, да даде своето мнение. Въ всѣки случай всичко е въ ходъ и се работи. Самото настаняване на бѣжанцитѣ, обаче, въ началото среща спѣнка въ установяването на земитѣ, които ще се даватъ на всѣко едно бѣжанско семейство поотдѣлно.

Г-да! не можете да си представите колко е комплициранъ този въпросъ, макаръ нагледъ да е много простъ. Ще ви дамъ единъ примѣръ за едно мѣсто, конкретно посочено отъ службата, за да имате едно приблизително понятие за мжнотинитѣ въ това отношение. Не че този въпросъ е неразрешимъ, но много време поглѣща, много подготвителни работи се изискватъ. Отивате на едно мѣсто, да кажемъ, въ селото Х. Отъ Дирекцията на трудовитѣ земеделѣски стопанства сѣжъ ви казали, че тамъ има 2.000 декара. Като смѣтате, че едно бѣжанско семейство ще получи сръдно по 40 декара, казвате: тукъ ще настанимъ 50 семейства. Тия земи предполагате да се получатъ отъ една гора, която е 1.500 декара, отъ гръцки имоти 250—300 декара, отъ общинска мера 200—300 декара — всичко 2.000 декара. Когато започнете провѣрката и изчисленията, намирате, че въ гората има необитаеми мѣста, скали и пр. и предполагаемата площ се намалява съ една трета, да кажемъ. За меритѣ се явяватъ други спѣнки; въ гръцкитѣ имоти — оспорвания, никой не признава, че тѣзи имоти сѣжъ на избѣгали гръци, а на стари собственици и пр. Всичко това трѣбва да се установи, за да може да се види колко свободна земя има, на колко души ще може да бѣде раздѣлена, и то справедливо, отъ всѣко качество; всѣки бѣжанецъ да получи съответно отъ всѣко качество по 2—3 декара; не можете на едни да дадете хубаво качество земя, на други — лошо качество. Всички тия работи трѣбва предварително да се извършатъ. Много работи не бѣха установени. Даннитѣ на дирекцията бѣха неточни. Направиха се нови опити, турна се въ движение цѣлиятъ картографически институтъ да помага и сега вече, следъ една много усилена работа, първитѣ резултати сѣжъ следующитѣ: построени сѣжъ досега като пробни постройки — но които вече сѣжъ приети като действително твърде хубавъ опитъ и напълно задоволителенъ — около 60 къщурки безупрѣчни; ще се построятъ до края на този сезонъ кръгло 1.500; ще се построятъ идущия сезонъ, до месецъ октомврий идущата година 14.500 и ще станатъ всичко 16.019 къщи. Мога да заява не отъ нѣкакво желание да правя апология на този комисариатъ на Обществото на народитѣ, но само като задължение да знае българскиятъ Парламентъ истината, че българекото правителство има всичкото основание да бѣде доволно отъ комисариата, отъ контролната служба по настаняване на бѣжанцитѣ и изразходването на сръдствата, и да освенъ нашитѣ собствени вътрешни спѣнки, било бав-

ностъ, било неподготвеностъ, било нѣмане точни данни, нужда отъ провѣрки, нѣма никакви други спѣнки, за да може бѣжанскиятъ заемъ веднага, редовно, съ голѣма енергия, съ голѣма бързина да се употрѣби за целитѣ, за които е предназначень.

Х. Калайджиевъ (раб): Тия проучвания не можеха ли да станатъ преди сключване на заема?

Г. Василевъ (д. ср): Не можеха да станатъ, защото не знаехме, дали ще получимъ заемъ. Проучванията струватъ сръдства и ако ги правѣхме, безъ да знаемъ дали ще получимъ заемъ, щѣше да бѣде много мжчно. Българската държавата и по-рано ханчеше сръдства отъ себе си и подпомагаше проучванията; цѣлата администрация бѣше въ служба на това дѣло, и много други разнообразни служби, но въ всѣки случай сега, откакто България успѣ да сключи заема, оттогава се турни въ пълненъ ходъ всичката подготвителна работа, за да може да се постигне целта. Заемътъ ще бѣде оползотворенъ до края на идущия работенъ сезонъ. Ежедневно се работи твърде бързо и експедитивно. Всичкитѣ резултати, получени досега, сѣжъ много добри и напълно задоволителни. Впечатленията на самитѣ комисари, специално на г. Шаронъ, отъ бѣжанското население, сѣжъ отлични. И ние сме убедени, че по тоя въпросъ България ще бѣде щастлива да бѣдатъ оценени отъ Обществото на народитѣ нейнитѣ усилия и нейнитѣ жертви. Въ сѣщностъ, по въпроса за настаняване на бѣжанцитѣ България има единъ съюзникъ — това е Женева. Женева, която е седалище и центъръ на Обществото на народитѣ и която така да се каже, подпомогна и улесни България да сключи заема, е заинтересувана колкото насъ да покаже на свѣта, съ тия дадени сръдства, какво хуманно дѣло може да се извърши. И запомнете тази ми дума: ние, България и Женева, ще се явимъ заедно предъ свѣта, за да посочимъ, какво може да направи българскиятъ народъ за своитѣ нещастни братя съ тия сръдства, които му сѣжъ отпуснати при благословията, при съдействието на Обществото на народитѣ. Ние имаме всички интересъ да бързаме, а Женева има всички интереси да ни помага. И азъ вѣрвамъ, че органитѣ на Обществото на народитѣ сѣжъ доволни отъ насъ; предполагамъ, че нѣматъ никакво основание да не бѣдатъ доволни. Но азъ мога сигурно да кажа това, което зная, че ние отъ тѣхъ сме преволазни.

За стопанската криза ще се говори при още много въпроси, една редица отъ голѣми въпроси. Ще дойдатъ предъ българския Парламентъ: въпросътъ за Ипотекарната банка, въпросътъ за заеми, примѣрно на Земеделската банка, по-нататкъ, въпросътъ за кредити или нѣкаква форма на заеми за Интернационалната банка, значи, за подвижния търговски кредитъ и т. н. Може-би по-нататкъ, презъ идущата година, ще се яви въпросъ за единъ държавенъ заемъ и винаги, всѣки денъ, нашето общество ще се занимава съ въпроса за репарациитѣ. Репарациитѣ, безспорно, сѣжъ тежки. И ако Парламентътъ желае да служи на страната по този въпросъ, той има всичкото основание и ще има всичката възможностъ да бѣде въ най-интименъ, най-искренъ контактъ съ правителството. Правителството нѣма никакви съображения да крие отъ отговорнитѣ лица на партиитѣ и отъ цѣлия Парламентъ своето положение или своето замислие. Азъ знамъ, че правителството е работило отдавна по този въпросъ, но азъ знамъ сѣщо, че резултати бързо не могатъ да дойдатъ. Много методи се препорѣчватъ по въпроса за репарациитѣ. Елате да ги обсъдимъ, ако не тукъ, отъ трибуната — защото тогава всѣки ораторъ може да говори 2 часа по своитѣ предположения и своитѣ планове по въпроса за репарациитѣ — то по-удобно въ комисията по Министерството на финанситѣ или въ тая по Министерството на външнитѣ работи. Или, ако щете, да създадемъ въ Парламента една междупартийна комисия по този въпросъ, отъ 10—15—20 души депутати, да се събираме и само по този въпросъ да размѣняваме гледища; да получаваме сведения отъ правителството и, ако има нужда, да подтикваме правителството да прави постѣпки, но да го изслушаме, да знаемъ неговото мнение, да го улеснимъ, ако може. Пѣтища, които могатъ да се препорѣчатъ, има много, но пѣтища, които ще ни доведатъ до добрия край, е сигурно само единъ. По него сме тръгнали, но сме още само въ началото.

Едно мога да ви заявя отъ това, което зная отъ Женева отъ миналата година, когато се решаваше въпросътъ за бѣжанския заемъ. Нѣма да решимъ въпроса за репарациитѣ съ лозунга: „Да се явимъ на улицата въ стройни

гжсти редове да манифестираме или да протестираме", или, както казаха в изборитѣ презъ 1923 г. г. комуниститѣ, тѣсни социалисти: „Да извикаме „долу Европа“ и ние ви гарантираме, че нѣма да плащаме репарации“. Ако трѣбва да платимъ данѣкъ на Москва, вѣроятно, репарации нѣма да плащаме, но България нѣма да сжществува, или ще ги платимъ много по-скжбно подѣ по-друга форма, следъ като загубимъ държавата си. Но този пжтъ е невъзможенъ, а възможнитѣ пжтища да ги търсимъ съвмѣстно и, бждете увѣрени всички, че правителството желае да държи въ течение Парламента, ще го държи въ течение, ще иска неговото съдействие и ще му бжде много приятно, ако Парламентътъ успѣе да го подпомага въ нѣщо въ тая трудна задача.

Преди да мина къмъ разглеждане положението на опозиционнитѣ оратори, азъ искамъ да кажа нѣколко думи за нашата външна политика, собствено за нашето външно положение, макаръ министърътъ на външнитѣ работи да отсъствува, защото знамъ положително, че той ще дойде тукъ навреме да даде своитѣ меродавни освѣтления.

Има въпроси, по които министритѣ не обичатъ да говорятъ или не трѣбва да говорятъ, обаче ние, депутатитѣ, сме длъжни да кажемъ по нѣкоя дума. И въ своята онзи-днешна речъ г. Малиновъ за трети или за четвърти пжтъ посочи нуждата, България да търси да се опре на нѣкой приятель. Въ единъ пунктъ г. Малиновъ и г. Кьорчевъ бѣха солидарни. И двамата, обаче, не сж прави по моео скромно мнение. Тѣ казаха, отъ две различни съображения, че Обществото на народитѣ като-че-ли започнало да губи своето значение. Г. Малиновъ мотивира това съ факта, че Чембърлейнъ изказалъ едно пожелание, ако можели, вмѣсто 4 пжти, отговорнитѣ министри на външнитѣ работи отъ Съвета да се събиратъ три пжти презъ годината. А г. Кьорчевъ мотивира това свое убеждение съ факта, че Обществото на народитѣ не се отзовало на поканата на Югославия и Албания да реши тѣхния споръ. Г. Кьорчевъ не е правъ фактически, защото нито Албания, нито Югославия сж поискали прѣка намѣса отъ Обществото на народитѣ. Тѣ информираха Обществото на народитѣ, но тѣ не потърсиха неговото съдействие. Четиритѣ велики сили намѣриха начина и изгладиха тоя инцидентъ. Нѣма да се спирамъ върхо него, защото той насъ може да ни интересува, но ни интересува, въ всѣки случай, не въ тая мѣрка, както обикновено се мисли, и не въ този смисълъ, както по кафенетата може да си въобразяватъ.

Г. Малиновъ, обаче, като има предъ видъ положението на Англия въ нейната борба съ болшевишка Русия и пожеланието на министра на външнитѣ работи въ Англия, Чембърлейнъ, може да го разбере съвършено човѣшки. Обществото на народитѣ, което е вече консолидирано, може да разреши малко своитѣ заседания. Англичанитѣ и французитѣ, обаче, държатъ здраво на този институтъ и нищо не показва, че сж намалили своя интересъ къмъ него. Напротивъ, отъ день на день интересътъ къмъ Обществото на народитѣ се увеличава, и ще трѣбва да се увеличава, и особено полезно ще бжде, ако този интересъ се увеличава, защото съ това и важността на самото Общество на народитѣ се увеличава. Но г. Малиновъ къмъ това прибави, че ние не можемъ да се опираме само на Обществото на народитѣ, а трѣбва да потърсимъ, за да изплънимъ до край нашия дългъ, единъ покровителъ или единъ защитникъ, въ най-добрия смисълъ на думата, както много пжти той се е обяснявалъ по това, защото сж го упрѣквали, че да намѣримъ защитникъ, покровителъ, това значило най-лошото — да станемъ роби на нѣкоя държава.

Азъ мисля, че ние въ този моментъ нѣма защо да търсимъ покровители, защото отношенията на България къмъ тия четири велики сили, а главно къмъ Англия и Франция, сж вече толкова добри, че въ този моментъ нѣмаме основание и нѣмаме поводъ да искаме по-голъма закрила.

Казвамъ, че базата на правителството е намѣрена съ Парижъ и Лондонъ. Отъ Берлинъ и Римъ нищо антибългарско нѣма, нѣма никакви насочени стрели, нито нѣкаква опасностъ сжществува. Въ всѣки случай, безспорно е за насъ, че дветѣ държави, Англия и Франция, които сж меродавни днесъ, както бѣха меродавни и презъ цѣлия периодъ преди войната и презъ самата война, си оставатъ въ сжщото положение. Тѣ днесъ сж достатъчно спечелени за България.

Г. Малиновъ предупреждаваше въ своята речъ: „Недейте вѣрва, че България е спечелила единъ закрилникъ въ лицето на Англия, даже противъ нейнитѣ доверливи съюзници. Това е една праздна работа“. България не е тър-

сила такава закрила противъ никой отъ своитѣ съседи, България въ този моментъ не може да търси такава закрила и не желае да я търси. България има да разрешава други въпроси — въпроси, по които тя е заинтересована. По тия въпроси България търси днесъ благоволенieto на Обществото на народитѣ, благоволенieto на Англия и Франция. Тя може да каже, че разчита на тази подкрепа въ голѣмъ размѣръ, може-би не толкова, колкото може да се пожелаетъ отъ нѣкои по-разпалени, но отношенията на България съ „англофренеца“ сж твърде хубави. „Англофренецътъ“, този съ когото се бихме въ Македония, е приятель на България. Четете английската преса, четете французката преса и ще разберете това. Но това не значи, че ние сме спечелили или сме търсили приятелството на Англия и Франция, за да ни помогнатъ противъ наши съседи или противъ други държави. Така щото, ние трѣбва да знаемъ мѣрката на приятелството, което търсимъ. Но днесъ ние сме сигурни, че можемъ да разчитаме на тази подкрепа: имаше нѣколко случая въ Женева, при които тази подкрепа се прояви.

Отъ друга страна, ние трѣбва да привикнемъ въ България съ тази мисълъ, че не можемъ да спекулираме и нѣма смисълъ да спекулираме съ нѣкакво несъгласие между Лондонъ и Парижъ. Ако си припомнимъ, отъ последнитѣ 7—8 години не се минава день или седмица нѣкой български вестникъ, безъ разлика дали е партиенъ или е безпартиенъ, да не пише философската мисълъ, че, следъ като войната се свърши, положението се промѣни, и сега Англия и Франция ще се хванатъ за коси — Англия ще иска да смаже Франция и, обратно, Франция ще иска да смаже Англия. Това сж само топтанджийски разсждения на политиканитѣ отъ кафенетата, които разправятъ наедно, какво ще прави инглизинътъ, какво ще прави французинътъ, какво ще прави този или онзи. Англия и Франция не се раздѣлиха въ течение на деветъ години следъ войната. Вчера, така да се каже, тѣ потвърдиха отново своето сътрудничество. На това сътрудничество ние можемъ да се радваме, ние трѣбва да се радваме, имаме всичкитѣ основания да се радваме, а не да чакаме раздѣление между Англия и Франция. Пълно неразбиране на международното положение е да се мисли, както се мислѣше и мисли отъ хора извънъ тази сграда, че Англия и Франция може да дойдатъ до конфликтъ.

Освенъ Англия и Франция, въ Обществото на народитѣ има и много други държави. Има държави неутрални, има държави срѣдни по величина, а има и държави по-малки. За всички държави, които сж около насъ, ние можемъ да констатираме единодушно, че отношенията ни съ тѣхъ се подобряватъ, а не се влошаватъ. Не казвамъ, че нѣма моменти, на изпитания, на търкания, на неприятности. Явяватъ се такива.

По отношение на Турция положението ни е изяснено. Нѣма почти никакъвъ въпросъ, който да влошава отношенията ни съ нея.

Въ отношенията ни съ Гърция имаше много тежки моменти, но днесъ, слава Богу, тѣ сж значително подобрени. Днесъ нѣма абсолютно никакви обективни причини да се опасваме, че отношенията между Гърция и България ще се влошаватъ.

Отношенията ни съ Ромъния сж добри. Следъ 9 юний никой другъ отъ нашитѣ съседи не ни е направилъ толкова услуги по въпроси относно положението на България спрямо Европа и по-специално относно пропагандата въ Европа срещу България, колкото министърътъ на външнитѣ работи въ Ромъния г. Дука. Ромънитѣ бѣха чисто и просто на наша страна, и то по тѣхна инициатива. Тая тѣхна услуга е дадена благородно, тя не е търсена, тя не е плащана. Безспорно, ние съ Ромъния имаме да решаваме още въпроси. Такъвъ е въпросътъ за конвенцията. Естествено е, че и този въпросъ ще се реши, но се бави. Въ комисията по Министерството на външнитѣ работи ние сме го разглеждали нѣколко пжти, но сега тукъ не мога да го разглеждамъ: въ него нѣма тайна, но е комплициранъ въпросъ. Имаше въпросъ за училища тукъ и въ Добруджа: ромънитѣ искатъ повече училища и ние искаме повече училища. Но азъ чухъ въ Букурещъ на нѣколко пжти отъ меродавни лица: „Да сложимъ въпроситѣ, казватъ, открито, искрено и да си подобримъ положението — вие на нашитѣ хора у васъ, ние на вашитѣ хора у насъ“. Това е проблемата за малцинствата, много важна, много сериозна. Въ всѣки случай нѣма въпросъ, който да се издига като призракъ между Ромъния и България.

Г. Желъзков (раб): Въпросът за секвестрираните имоти.

Г. Василевъ (д. сг): Въпросът за секвестрираните имоти е във връзка с конвенцията. Вие знате много добре, че този въпрос влиза във въпроса за конвенцията. Ромъните имат едно становище, нашето правителство има друго становище. Ако искате подробности, елате във комисията и тамъ ще разгледаме тоя въпрос. Азъ не казвамъ, че нѣмаме неуредени въпроси, азъ не казвамъ, че ние съ ромъните нѣмаме вече по известни въпроси да си привеждаме аргументи и контрааргументи, докато се дойде до пълно съгласие, но дветѣ страни сѣ въ приятелски отношения и на всичко отгоре има една солидарностъ въ опасността, която иде и за Ромъния и за насъ отъ Москва. Ако нѣкои смѣтатъ, че тази опасностъ не съществува, то е другъ въпросъ. Тази опасностъ намалява; колкото повече тази опасностъ дразни и смущава не само Ромъния и България, но и Европа и Съединените щати, толкова повече за насъ тя е по-малка, защото болшевиките се чувствуватъ все повече и повече изолирани и има да мислятъ за други църкви, преди да се замислятъ за нашите. Но, във всѣки случай, Ромъния и България иматъ едно естествено чувство на солидарностъ въ тази опасностъ.

Отношенията съ Югославия сѣ най-комплицираните, тѣ сѣ най-сжществени и безспорно е, че ние ще ги разискваме и въ тази сесия и въ всѣка друга сесия. Това е една необходимостъ. Отъ това никой не може да се освободи. Азъ съмъ говорилъ на нѣколко пѣти по този въпросъ. Азъ съмъ билъ винаги оптимистъ, че тия отношения ще се подобрятъ, но никога не съмъ си правилъ илюзията, че тия отношения сѣ поставени на релси, че пѣтятъ е покритъ съ рози и нѣма освенъ да кжсашъ и да се наслаждавашъ на хубавия ароматъ. Има неприятности голѣми, ще има сигурно още неприятности въ нашите отношения, но ние трѣбва да си опредѣлимъ въ каква посока да се движимъ, какви цели имаме да постигаме, какво е становището на противниците и, споредъ това, да видимъ кое е възможно и кое е невъзможно. Защото, г-да, и въ политиката, като въ природата, всичките нѣща сѣ отъ две категории: едни сѣ възможни, други — невъможни.

Въ 1923 г. азъ имахъ случая да бжда въ Бѣлградъ. Въ Бѣлградъ тогава замѣстникъ на г. Ниничъ бѣше днешниятъ пълномощенъ министъръ въ София г. Нешичъ. Бѣхъ тамъ цѣла седмица заедно съ професоръ Мишайковъ. Вие си припомняте веднага и разбирате, че положението тогава не бѣше отъ най-цветущите, не само не бѣше цветуще, а бѣше извънредно мрачно. Въ Берковица и въ Враца революция, на Царибродъ имаше, очевидно, войски — казваха 2—3 дивизии. Не знамъ точната цифра, но имаше повече войска отъ обикновеното. Ние бѣхме изпратени отъ г. Цанкова да говоримъ по въпроса, дали нѣма възможностъ тия войски да се вдигнатъ, за да нѣма опасностъ да избухне единъ новъ конфликтъ между дветѣ държави, покрай нашата вътрешна революция. И тогава, както и днесъ, азъ стоя на сжщото гледище, което изложихъ на Нешича и което мога публично да заявя: ако въ Бѣлградъ мислятъ, че могатъ да направятъ споразумение съ България чрезъ Коста Тодоровъ, тѣ се лъжатъ. Ето това е невъзможниятъ пѣтъ за приятелство. Ако отъ Бѣлградъ искатъ приятелство съ българския народъ, тѣ трѣбва да потърсятъ българската интелигенция — разбирамъ българска интелигенция въ най-широкъ смисълъ на думата. Не правя никакви алюзии, не искамъ никого да обиждамъ, но разбирамъ българи, които сѣ съ повече умъ и разумъ, които сѣ водители на партии, които сѣ отговорни лица, които сѣ народни представители и министри, които сѣ журналисти, които сѣ влиятелни въ своите села и градове, елита, каймака, тѣй да се каже, на българското общество, но което е българско патриотическо общество. — съ него Сърбия трѣбва да се разбере, ако иска споразумение — повтарямъ, съ него трѣбва да се разбере. На каква база? Азъ не искамъ да говоря по подробности, но искамъ да кажа две думи. Струва ми се, че и по-рано съмъ ги казвалъ тукъ, въ сжщата сграда — на база обща, на база на взаимността, на база на равенството, преди всичко, въ престижа и въ достойнството. Не важи колко е числото на населението въ Югославия, споредъ нейните официални статистики — тази цифра мене не ме занимава. Азъ познавамъ Югославия както малцина я познаватъ и азъ искамъ да я изуча още по-добре. Тамъ има и хървати, тамъ има и словенци, тамъ има и сърби, тамъ има и българи, тамъ има и много други народности. Но във всѣки случай Юго-

славия като едно цѣло, и Бѣлградъ като единъ центъръ на Югославия ще трѣбва да се примири и да възприеме мисълта, че може да говори съ София само при пълно зачитане на достойнството и на престижа на дветѣ държави еднакво, въ еднаква мѣрка. (Ржколдѣскания отъ сговористите) Има много въпроси за третиране. Има въпроси, които правителството не ги повдига; има въпроси, които правителството повдига и ще повдига; има въпроси, които идатъ отъ Бѣлградъ, ще има въпроси, които ще отиватъ отъ София къмъ Бѣлградъ. Въ всѣки случай, София, както виждате, приема и съ удоволствие, и съ спокойствие всѣки сръбски държавникъ, който дойде въ нея. Тукъ бѣше г. Маринковичъ преди повече отъ две години; тукъ бѣше онзи день г. Корошецъ; тукъ може да дойде който иска. Когато е въпросъ за Югославия, тамъ отношенията не сѣ толкова ясни и толкова бистри, защото въ Македония хървати, бивши министри, не могатъ да отидатъ спокойно. Азъ искамъ да подчертая, че отъ наша страна, отъ страна на България не може да има друга база, която да може действително да спечели не една партия, а цѣлиятъ народъ, цѣлата българска нация. Безспорно е, че ние трѣбва да бждемъ примирителни, но трѣбва да бждатъ примирителни и тѣ. Безспорно е, че тѣ трѣбва да почнатъ като примирителенъ елементъ, защото тѣ сѣ, които имаха частното кажете, сждбата или съюзниците, за да получатъ много земи, които бѣха наши; тѣ взеха и стари наши територии. На голѣмия се пада да приказва, да отстъпва, да се примирява, да се съобразява. Но азъ не искамъ да кажа, че ние трѣбва да бждемъ крайни, че ние трѣбва да бждемъ непримирими, че ние трѣбва да отхвърлимъ всѣки опитъ за споразумение или разбирателство. Но, г-да, когато се говори за по-добри отношения между София и Бѣлградъ, веднага, почти винаги въ фантазията на българина или въ неговите разбирания избухва непремително едно разбирателство или едно споразумение подъ формата, както казватъ, на една държава отъ Адриатическо море до Черно море. Азъ винаги съмъ отбѣгвалъ и смѣталъ, че е много пакостно да се занимаваме съ голѣмите проблеми на това сближение, което се отнася може-би до безкрайно далечно време, а да не виждаме прѣките въпроси, които могатъ да създадатъ една по-търпима атмосфера между дветѣ страни. Азъ предполагамъ, че Югославия може-би ще постави наскоро, напр. презъ есенята, въпроса за сключване на търговски договоръ. Ето единъ въпросъ умѣстенъ, ето единъ въпросъ полезенъ, който има своето значение. Може да не е отъ решающа икономическа важностъ, но е по-добре да има между дветѣ страни по-оживени търговски сношения. Ако, обаче, се предполага отъ нѣкои крайни елементи въ Бѣлградъ, че сближението и приятелството може да станатъ с раздѣлянето на българското общество, това е най-голѣмата пакостъ, това е най-голѣмата погрѣшка, това предположение вече изключва всѣкакво разрешение. И азъ бѣхъ най-много възмутенъ, когато чухъ, че въ Бѣлградския университетъ се дава достѣпъ да държи лекция Коста Тодоровъ. Очевидно е, че тая лекция на Коста Тодоровъ смрази много български сърдца, възмути всички добри българи и отдадеuchi момента, когато даже може да се мисли и говори по нѣкои отъ въпросите, които насъ тукъ могатъ да ни занимаватъ. Безспорно е, че за насъ има единъ въпросъ за малцинствата. Този въпросъ не е скритъ и този въпросъ съществува въ договорите за миръ. Този въпросъ съществува до известна степенъ между насъ и Гърция, кждето останаха българи, числото на които не мога точно да кажа, но зная мѣстността, въ която живѣятъ. Този въпросъ между насъ и Ромъния не само съществува, но всѣки день се разрешава практически. Другъ е въпросътъ дали училищата сѣ много или малко, но български училища съществуватъ въ Добруджа, както има ромънски въ България, и даже въ София. Този въпросъ за насъ и за Югославия съществува, безъ да се повдига. Защо той не се повдига? Това е въпросъ, на който правителството ще отговори. За себе си азъ отговарямъ, че България въ своята външна политика не би могла официално да повдига този въпросъ още въ този моментъ. Този въпросъ ние тукъ, въ нашия Парламентъ, нѣма да го решимъ. Този въпросъ за малцинствата е една голѣма международна проблема. Има маса организации, нѣколко съюза въ Европа, които се занимаватъ съ тази проблема. Въ Женева Обществото на народите въ една голѣма частъ се занимава съ този въпросъ. Малцинствата, които не сѣ получили никакви права, протестиратъ, борятъ се да настѣпи по-скоро разрешението, пращатъ свои изложения и т. н. Но въ международната политика въпросите, които очевидно сѣ най-справедливи, понѣкога най-късно получаватъ своето практическо разрешение. Въ-

просът за малцинствата никой не може да го отклони, никой не може да го отстрани така, че да не съществува той. Но този въпрос ще се разрешава успоредно съ времето, въ свързка съ много други обстоятелства. Безспорно, е, че днес България има преди всичко грижата да спаси себе си от финансовата криза. Финансовата криза е толкова голяма, че просто застрашава държавата. Този застрашителен характер на финансовата криза трябва да се премахне, трябва да се смекчи, но другите български въпроси не са изоставени, те ще дойдат на свой ред.

За да приключи по този въпрос, ще кажа още и следното.

Азъ мисля, че въ отношенията между България и Югославия въ течение на последните девет години са преминали някои от най-критичните пунктове, най-опасните зони; най-страшните моменти, може-би, са преживени. Днес може по-леко да се приказва от двете страни. Може-би еволюцията въ България става много по-бързо и приема една форма, която на мнозина е нежелателна; може-би еволюцията въ Югославия е много по-бавна, отколкото би трябвало да бъде, но няма какво ние да се бъркаме въ тая работа. Въ всички случаи ние имаме всички интереси да наблюдаваме не само Българите, а изобщо развитието на югославянската държава, и ние не можем да не желаем да се подобряват отношенията ни съ нея, не можем да желаем те да се влошават. Има нещо съвършено ценно и много важно въ принципа „Балканите за Балканските народи“, само че въ разбирането на този принцип всички трябва да бъде коректен и лоялен. Балканските народи, когато викаха турците или други да им разрешават споровете още въ тяхната по-ниска степен на култура, правеха грешки.

Балканските народи, да вземем специално българите и сърбите, от 50 години насам направиха тоже грешки. Ами първата грешка, съ която почна Балканите да се делят, това беше 1885 г. Под натиска, под външното на Виена, на тогавашната Австроунгарска монархия, сърбите ни нападнаха. Това беше съвършено несправедливо, това беше съвършено неоснователно, едно съ нищо незаслужено нападение. Факт е, че се нахвърни принципът „Балканите за Балканските народи“, нанесе му се един много тежък удар, и въ душите на едина и другия народ остана следа от това. Азъ няма да правя екскурзия, азъ само подчертавам един принцип, и ще свърша. Ние няма да нарушаваме този принцип, ние няма да изневъряваме на този принцип, обаче той трябва да се спазва и да се следва лоялно и коректно от всички балкански народи на основата на равенството, на тяхното достойнство и на пълнотата, на непокайтността на тяхната независимост.

Има друга легенда, която е много лесна за разправяне, но която е много пакостна за подобряване отношенията между Българите и София. Това е легендата, че ние веднага можем да направим една държава. Азъ казахъ: равенство въ достойнството на народите, самостоятелност, пълна непокайтност на държавния суверенитет. — На тая база ние можем да говорим; на другата база ние не желаем да говорим. Който говори на тази база, той вече не е българин, и азъ съм убеден, че Югославия никога не би получила нещо добро от това, а може да плати скъпо на едно подобно разбиране. Югославията си имат една държава, ние си имаме друга държава; те си имат свои аспирации, свои разбирания, и ние си имаме нашите. Ако е възможно и докогато е възможно при взаимни отстъпки да поставим въ хармония основните наши и техни цели — добре; ако това не е възможно, ще се задоволяем съ нормалните добросъседски отношения, при които нито те да се смущават от нас, нито ние от тях.

Не искам да говоря за други държави и народи въ Европа. По-специални отношения имат към нас Полша и Чехословакия. Може-би мнозина ще се очудят, защо трябва да се споменават тези две държави. Азъ смътам, че има смисъл да говорим за тези две държави и да имаме мнение и по отношенията ни съ тях, защото те имат едно по-особено положение спрямо България — не само затуй, че съ славянски държави. Безспорно, това е факт, и това струва нещо. Но Полша е една от тези нации, която едва сега, след войната, се освободи от руското иго и от игото на немците и австрийците и сега е една държава съ 30 милионен народ, който, мога да кажа, без остатък, има сърдечни симпатии към българския народ. У нас това е много малко известно и ние може-би много малко ценим тези симпатии. А те ще ни

потребват, те са ни нужни всеки ден и тук, въ София и там, въ Варшава, и въ Женева, и другаде. От друга страна, Чехословакия е въ много тесни икономически връзки съ нас. Ние сме твърде много заинтересовани от подобрене отношенията съ нея, както и тя също се интересува от нас, и по други съображения. Чехословакия по икономически съображения е принудена да отива към Варна. Пътят Братислава—Русе—Варна не е измислен, той е една необходимост, той е едно грамадно улеснение за индустрията на чехите; той би бил от голяма помощ и за самите нас: Варна да стане изходен пункт, така да кажа, стоварище на чехословашката индустрия за Черно и Бъло море и, може-би, за предна Азия. Това е един голям въпрос, който не е разрешен, който може-би сериозно още не е проучен, но който е жизнен, и от тая гледна точка той не може да не ни интересува, той трябва да ни интересува.

Нашата външна политика от четири години насам регистрира едно постоянно подобрене за България. Наистина и днес въ много центрове на Европа се води една твърде нещастна и твърде неприятна пропаганда против България. Но ако направим едно сравнение между това, което беше преди три години, преди две години, преди една година, преди шест месеци, и това, което е сега, ще видим, че тази пропаганда постоянно намалява. Нашите емигранти от Българите и Прага започнаха полка-лека да се точат към Париж, сега са повечето там. И на Югославия, и на Чехословакия стана крайно тягостно и неприятно да търпят тия гости, вече изложени въ много отношения, които спъваха подобрието и, ако щете, нормализирането на отношенията между Българите и София и между Прага и София. И сега вече не може да се говори сериозно, че има някакви големи центрове на пропаганда въ Българите и Прага против България.

Но един важен, голям център на пропаганда против България е Виена. Болшевишки и други елементи са се групирани там и на всяка цена искат да компрометират българската държава, като смътат, че по този начин ще повикат на помощ общественото мнение да се намеси въ нашите вътрешни работи и да ги подпомогне въ известни техни цели. Болшевиките са фактически господари на Виена. За нещастие, този така хубав град, този така прекрасен за всички българи град, днес е наводнен от болшевики и може да се каже, те са фактически му господари. По-голям център на пропаганда сега става Париж, защото там е Раковски, който води съветската пропаганда въ Франция; там се прибират останките на емигрантската армия — около него и други — и започват да концентрират своя огън върху Париж.

Азъ не казвам, че ние трябва да стоим съ скръстени ръце. Злото е факт, то съществува, то трябва да се лекува. Но мина онова критическо време, мина времето, когато светът, подведен въ голмата част от тази пропаганда, можеше да изразява недовърие към България или да я спъва. Наопаки, както казахъ и по-рано, разрастването на комунистическата опасност въ самата Франция, въ Англия, въ Китай и въ Мароко по-рано, самото това обобщение, генерализиране на болшевишката отрова по цяла Европа, създаде едно по-благоприятно настроение за България, защото сега по-лесно ни разбират.

Убеден съм, че България ще има да чака и нови успехи въ своята външна политика, защото установеният път на България, както много сполучливо се казва въ тронното слово — от този пасаж съм най-много доволен — е действително сигурен, добър и плодосен. Не можем да очакваме от днес за утре големи промени, но сме абсолютно сигурни, че както англофренецът, така и други велики народи, грамадната част, почти всички въ Европа, все повече и повече са наклонни, на българските искания, на българските желания, обръщат по-голямо внимание и са готови да търсят начини за подпомагане и облекчение. Ние няма какво да търсим друго, няма да търсим друг път — пътят е вече установен. Дълбоко съм убеден, че ако стане промяна въ управлението, утрешният министър на България — само че при условие да бъде добър българин, да бъде просветен човек — веднага ще стъпи въ същият ред, защото ще се убеди, че този път е най-добрият и че друг по-добър не съществува.

Обаче въ външната политика успехите идват бавно, те са обусловени от много обстоятелства и от много съ-

четания на въздействия и противодействия и затова Парламентът, като трябва да има амбицията да подпомага правителството, да контролира и да иска да бъде осведомен, въпреки че в същото време трябва да бъде готов да направи своите сериозни усилия там, дето правителството може действително да го убеди, че ние можем да бъдем солидарни, правителство и опозиция можем да очакваме да получим добри резултати.

Да мина сега на някои оратори от опозицията и на тяхните становища по отношение на правителството. Становището на Работническата партия не го чуех тук, никой от тях не е говорил, обаче тяхното становище до известна степен ми е познато и аз искам да бъда малко откровен, толкова повече, че Работническата партия в София въпреки че е една част от партията на старите т.с. социалисти, които, за щастие или нещастие, аз не само ги познавам идейно, но ги познавам почти всички и лично. Каква мъка изпитах да изтръгна от Кабакчиев да ми отговори на въпроса, дали е болшевик или не! Кабакчиев се скита по Италия, наварен от болшевиките да предизвика революция там, та докара Мусолини, вместо болшевишкия режим. Една-две години те се колебаха. Ние ги питахме: болшевици ли сте? Те казаха: „Не, ние сме масова партия“. — Каква партия, със Москва или против Москва? „Това“, казаха, „не е ваша работа“. И сега в книгата на Коларов, като се пишат извинения и оправдания, защо на 9 юний комунистическата партия не взема оръжие за защита на Стамбулския, аргументът е този: „Ние старата т.с. социалистическа партия я прекръстихме на комунистическа, но за да сме смеле тя беше много рано, тръбваше време, за да възприеме тя съветския болшевизъм. Но целта беше да бъде подготвена психологически да възприеме същинския болшевизъм“.

Подир това вече, Коларов, Георги Димитров се наложи, хвърлиха силите на партията в война против правителството — защото не е генерал Русев, който направи революцията в Враца и Берковица, а той я потуши, както и всички на негово място тръбваше да направи това. Работниците, обаче, в София, в своя грамаден процент, старите кадри на т.с. социалисти, бяха безучастни, не отидоха на социалната революция. Може някои да ги осъждат, че не са изпълнили своя дълг, аз ги жоздравлявам, че не са направили това безумие. Минаха после много безумия, станаха много атентати; напоследък вече, от една година насам, една част от тези т.с. социалисти се формират едно в синдикати, друго в Работническа партия. Въ много срѣди на обществото — може би, ще го чуем и в Парламента от много места, от много банки — се прави упрек спрямо правителството, че е допуснало в Парламента тия работнически депутати, че е допуснало да съществува тази партия и че тя крие въ себе си утрешна опасност за една конспирация, а може би — за революция. Аз мисля, че тези упреци не са основателни. Преди всичко, синдикалното движение не е политическо движение и то трябва да бъде вън от всякакви размишления тук в Парламента по този случай. Самата Работническа партия поддържа на няколко пъти, разбира се на книга, че тя е една легална партия и такава ще остане. Въпросът е сега на доверие и недоверие. Мнозина хора казват: „Да, те дават декларации, обаче, защо им върват?“ На тях г. Ляпчев, види се, отговаря: „Аз не мога да не вървам на декларациите им, докато нямам дѣла, противни на тия декларации“. И по този въпрос, ние тук в Работническата партия трябва да бъдем абсолютно наясно: ако въ това движение биха се явили конспиратори, ако биха се явили болшевици, като тия в Москва, безспорно е, че партията им ще падне под ударите на закона за защита на държавата. Аз веднага се ползвам от случая да ви занимам малко с този закон, защото, изглежда, мнозина са го забравили, забравили са го даже ония, които пледираха да го гласуваме. Искам тук, специално за г. Георги Маркова — от когото не очаквах да издигне лозунг за премахване на този закон и бих желал той да ме разбере искрено — да разгледам този закон, за да видим, въ какво се състои работата. Ще ми позволите да цитирам, не други, а ораторите на широките социалисти, на първо място г. Крумъ Славов, който беше тяхният пръв оратор по законопроекта за защита на държавата. Понеже порано е говорил Сакаров, Крумъ Славов — стр. 291 от дневникът, заседанието на 2 януарий 1924 г. — каза: (Чете) „През туй време г. Сакаров водеше най-ожесто-

чена борба против принципите на комунистите, а днес приказва за свобода. При това положение, пред нас се явява този законопроект. Независимо от това, дали ние бихме го възприели изцяло или частично, въ известни пунктове, върху едно ние трябва да се установим и се установяваме: законопроектът лош или добър, дохожда да отговори на една насъщна нужда на нашата страна“.

Г. Марковъ (з. в): Това от коя година е?

Г. Василевъ (д. сг): 1924 г.

Г. Марковъ (з. в): Ние не спорим, че е билъ необходимъ.

Г. Василевъ (д. сг): Става дума за кооперация „Освобождение“. Сакаровъ се бори, че тая кооперация ще пострада, на което Славовъ веднага отговори: (Чете) „И оттамъ самъ по себе си следва отговорът, че е върно, какво този домъ — сега домъ на Дирекцията на полицията! — не е построенъ изключително — тая концесия бихме могли да ви направимъ — от стотинките на работническите маси, които вие събрахте от тях, а и със помощта от Москва“.

Г-да! Ще се съгласите, че ние нямаме никаква охота да позволимъ да идват тук пари от Москва, било за в. „Новини“, било за постройката на други здания за Дирекцията на полицията или Дирекцията на затворите. Стигатъ тия помощи, помощи вече няма да приемаме! (Смѣхъ всрѣдъ сговористите)

По-нататък, Крумъ Славовъ, като чете чл. 1, казва: (Чете) „Следователно, както въ близкото минало, тъй и сега комунистите са за борбата съ оръжие, съ терор, съ насилие, съ въоръжени възстания, макаръ и не въ онази форма, въ каквата се проявиха те около събитията на 22 септември“ — значи, нова форма вече. Забележете добре, на януарий 1924 г. какво предсказва Крумъ Славовъ: (Продължава да чете) „Има всички признаци, че ако българското общество предостави изключително на добрата воля на комунистите да се откажатъ чрезъ въоръжени възстания да постигнатъ своите цели, ние можемъ да имаме изненади, по-малки или по-големи, и въ близкото бъдеще“. Това е 15 месеци преди атентата въ Св. Недѣля — едно прочетете.“

По-нататък г. Джидровъ — понеже той е участвувал въ комисията и е далъ тамъ по-добра редакция на закона — обяснява своето поведение и заключава: (Чете) „Въ това отношение, г. г. народни представители, ще трябва да се подчертае, че не се касае до случайно проявление на личности и групи тукъ и тамъ“ — а се касае, казва Джидровъ, до хора, които систематически си служатъ съ оръжие. — „Ние посочиме туй изрично въ комисията и се даде пълно уверение, че той фактъ ще бъде съобщенъ отъ г. докладчика на комисията, за да стане ясно, че законопроектътъ няма за целъ въ никой случай да даде възможностъ на което и да е утрешно правителство да си послужи съ единъ несполучливъ текстъ, макаръ за да преследва политически противници, че съставителитъ на този законопроектъ са далечъ отъ мисълта за преследване, че те гонятъ една единствена целъ — да се омиротвори България, да се премахнатъ терористическите, насилническите методи, за да можемъ да се отдадемъ на мирно развитие, на мирна борба и на успѣхъ въ политическия и общественъ животъ. (Ржкоплѣскания отъ социалдемократитъ и някои отъ сговориститъ)“.

И най-после г. Пастуховъ ще ми позволи да цитирамъ неговата речъ, а също така и единъ апострофъ на г. Нейковъ. Понеже г. Статевъ прекъсна г. Пастухова, че Чешмеджиевъ правѣлъ законопроектитъ на Стамбулския, г. Пастуховъ отговори: (Чете) „Ние изпълнихме докрай нашия дългъ за борба противъ дружбащите и не отиваме като васъ да се подлизваме край тях, за да имъ обираме гласовете и да правимъ политика“. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ сговориститъ) Въ отговоръ на единъ апострофъ пъкъ на Сакарова, г. Пастуховъ казалъ: (Чете) „Г. Сакаровъ! Даже ако знамъ, че законътъ е противъ Комунистическата партия, азъ ще гласувамъ за него, щомъ въ мене има съзнание, че Комунистическата партия конспирира, проповѣдва и върши бунтове, възстания и междоусобици въ нашата страна (Ржкоплѣскания отъ социалдемократитъ и отъ някои сговористи), защото съ това ще изпълня своя дългъ. Азъ съмъ последователенъ на себе си“.

Подиръ него взема думата Петко Петковъ, покойниятъ, и говори, разбира се, най-много противъ широкитъ социалисти. Той казва: (Чете) „Азъ разбирамъ отъ тамъ (Сочи сговориститъ) да защищаватъ законопроекта, обаче най-странното е да виждаме отъ тая страна широкитъ социалисти, въ програмата на които стои събарянето на днешния строй, да идватъ да поддържатъ единъ законъ, който не е нищо друго, освенъ най-мракобъсническиятъ законъ, който новата история на България познава. (Ръжкоплъскания отъ земледълцитъ) — на което Нейковъ отговаря: (Чете) „Законъ, който иска да унищожи убийцитъ и престъпниците въ България“.

Че отъ този законъ имаше нужда и че действително въ 1924/1925 г., па и по-късно, имаше опасностъ за държавата отъ тия конспиративни и нелегални борби, може да ви послужи докладътъ, който централниятъ комитетъ на широкитъ социалисти бѣше тѣй добъръ да изпрати на Македоналдъ въ Лондонъ на 3 май 1925 г. Азъ ще ви го прочета изцѣло, защото той е твърде интересенъ и вѣрвамъ, че нѣма отъ никого да се оспори, защото е точенъ преписъ.

Г. Марковъ (з. в): Дали нѣма да забравите да кажете, докога мислите, че трѣбва да стои законътъ за защита на държавата?

Нѣкой отъ сговориститъ: Какъвъ интересъ имате отъ неговото премахване?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ съмъ казалъ, че нѣма нужда да се отминая този законъ. Само разбойничѣтъ може да се боятъ отъ него. (Ръжкоплъскания отъ сговориститъ) Който се бои отъ този законъ, показва, че той не мисли добре.

А. Радоловъ (з. в): Никой не се бои отъ закона, а отъ озлобени личности.

Г. Василевъ (д. сг): Въ този докладъ се казва: (Чете) „Комуниститъ провокираха политическа стачка отъ желѣзничари и телеграфопоенци. Стачката биде смазана отъ Стамболийски най-безопасно и кърваво. Чрезъ военнитъ сѣдилища той осѣди по на 3—5—8 до 12 години затворъ маса държавни служители, и други граждани за неподчинение на военни разпоредения и за метежъ. Повече отъ 6 хиляди дѣла бѣха заведени само предъ Софийския военно-полеви сѣдъ, а въ цѣлата страна бѣха осѣдени 20 хиляди души на строгъ тъмниченъ затворъ съ 3 и повече години. Персоналтъ по желѣзницитъ и пошитъ заедно съ семействата си бѣше изхвърленъ на улицата въ най-голтмиа студъ (декемврий и януарий) и оставенъ гладенъ. Въ полицейскитъ участци не само биеха, но и убиваха. Въ софийската военно-полицейска секция биде убитъ по най-звѣрски начинъ гражданинътъ Бърдаровъ; въ кюстендилския полицейски участкъ бидоха убити селянитъ Ст. Бърдарски и М. Ташевъ. Звѣрски убийства се извършиха и въ Дуница, Пловдивъ, Горна-Орѣховица и пр. Отъ това време се започна и ерата на гражданската война въ България, а не отъ септемврий 1923 г., както твърди „Arbeiter-Zeitung“ отъ 16 априлъ т. г. Тогава за пръвъ пѣтъ биде поставена отъ полицията на Стамболийски адска машина въ голѣмия театъръ „Одеонъ“, за да избие насѣбралитъ се на научна сказка народъ и интеллигенция. Това злодеяние отне живота по една случайностъ само на петъ души граждани и рани нѣколко десетки. Автори на това злодеяние, станало на 3 мартъ 1920 г., бѣха столичниятъ градоначалникъ Прудкинъ и началникътъ на Обществената безопасностъ Муравиевъ — и двамата довърени лица на Стамболийски, които не сж убити, както твърди „Daily Herald“, а сж изправени предъ гражданския сѣдъ, предъ който направиха сензационни разкрития за полицейската практика на Стамболийски. Сжщиятъ градоначалникъ Прудкинъ, за да предизвика по-крути мѣрки срещу стачницитъ, е хвърлил въ въздуха чрезъ взривни вещества презъ януарий 1920 г. моста при с. Надежда, предградие на София. Сжщата година на 24 януарий биде убитъ отъ засада бившиятъ министъръ М. Такевъ, демократъ. Убиецътъ Георги Донски, преди да бѣде изправенъ предъ правосѣдието, биде убитъ отъ единъ стражаръ при опитъ за бѣгство.

Тръгналъ по пѣтя на насилиято, убийствата и атентатитъ, Стамболийски, въ съгласие съ царъ Борисъ, разпусна избраната при свобода Камара, произведе на 28 мартъ 1920 г. нови избори. Изборитъ се произведоха при военно положение, при страшни насилия, при забранени публично

и организационни събрания и при поставенъ въ окови печатъ. При все това, и тия избори не дадоха на Стамболийски желаното болшинство. Той изгони отъ Камарата 15 опозиционни представители (депутати). Подъ влиянието на болшевишкитъ опити за диктатура и революция се затвърди диктатурата на Стамболийски съ подкрепата на царя и буржоазията.

„Насилията и терорътъ въ страната се засилваха. Последователно единъ следъ другъ бидоха убити: журналистътъ Петковъ, стариятъ учител и общественикъ Петровъ, бившиятъ пълномощенъ министъръ и редакторъ на в. „Слово“ Александъръ Грековъ, бившиятъ сѣдебенъ следователъ и градоначалникъ П. Чуклевъ, социалистическиятъ общински съветникъ Славе Гергановъ, македонскиятъ деятель Симеонъ Георгиевъ и пр. Всички убийства станаха при една обстановка, маркираща участието на властѣта. Напр. журналистътъ Петковъ биде убитъ съ револвера на началника на Обществената безопасностъ Стефановъ, а физическиятъ убиецъ Йосифъ Любеновъ се е крилъ въ къщата на министра на вътрешнитъ работи, Димитровъ, и съ негово съдействие биль изпратенъ задъ граница, въ Бѣлградъ, при тогавашния пълномощенъ министъръ Коста Тодоровъ, сега емигрантъ. Убийцитъ на Грекова, наречени съ прѣкоритъ „Кибрита“ и „Личката“, бѣха убити отъ властитъ при „опитъ за бѣгство“. Симеонъ Георгиевъ е убитъ отъ агенти на властѣта, които избѣгаха въ Сърбия съ паспорти, дадени имъ отъ сръбската легация въ София по ходатайството на министъръ Димитровъ чрезъ адютанта му Каролевъ.

„Цѣлата опозиционна преса биде поставена подъ гнета на явната и тайна полиция, много редактори на вестници бидоха убити и интернирани, а социалистическиятъ ежедневникъ „Епоха“ биде спрѣтъ и неговиятъ редакторъ, Чешмеджиевъ, биде интерниранъ и освободенъ едва следъ преврата отъ 9 юний.

„Извършеното отъ властѣта въ Търново на 17 септемврий и въ Ямболъ на 24 мартъ надмина всички въображаеми злодеяния. Не само подъ покровителството на властѣта, но и при нейното активно участие, въоръжени шайкаджийски банди въ присѣтствието и при удобрието на министра на вътрешнитъ работи, Райко Даскаловъ, се биха, изтезаваха, ограбиха и убиха стотици български граждани. Въ Ямболъ пѣкъ следъ единъ малък инцидентъ между властѣта и група анархисти, стражари и войници почватъ една оглушителна стрелба по улицитъ на града, която траела едно денонощие и повалила мъртви 27 граждани.

„Стамболийски, за да остане на властъ, следъ като въведе фашистки отряди отъ въоръжена селска младежъ, наречена „Оранжева гвардия“, която тероризираше и ограбваше градоветъ, разпусна избраната отъ него Камара, следъ като промѣни избирателния законъ въ реакционенъ духъ, и произведе на 22 априлъ 1923 г. нови избори при нечуванъ за България и невъобразимъ тероръ. Изборитъ му дадоха голѣмо болшинство, но положението му ставаше неустойчиво. Срещу неговата властъ се надигна всеобщо недоволство по села и градове, което биде използвано отъ заговорницитъ и тѣ, като привлѣкоха къмъ себе си цѣлата войска, го свалиха на 9 юний 1923 г. Макарь извършено съ конспирация, но свалянето на Стамболийски се посрещна съ радостъ и задоволство отъ всички страни. Дори и органиътъ на комуниститъ „Работнически вестникъ“ стана отзивъ на това доволство. Превратътъ стана почти безъ кръвопролитие. Кръвъ се пролѣ само когато въоръженитъ привърженици на Стамболийски отъ „Оранжевата гвардия“, начело съ него се подигнаха срещу новата властъ.

„Жаждата за мѣстъ на сваленитъ отъ властъ земледѣлци улесняваше работата на българскитъ болшевици за революция, която въ резултатъ биде потушена отъ незакрепналото още правителство въ кръвъ.

„Пролѣтната кръвъ отъ комунисти и земледѣлци ги сближи. Москва продѣлжаваше да ги снабдява съ пари и оржжие. Цѣлата страна биде раздѣлена на революционни ядра. Като се почне отъ есенята на 1923 г., та дори до сегашния атентатъ въ софийската катедрала, въ България върлуваха непрекъснато въоръжени чети отъ тайната организация, които нападаха села и паланки, ограбиха банки, тренове и частни лица, убиваха войници, офицери, чиновници и депутати.

„Започнатата отъ времето на Стамболийски гражданска война записа сега своитъ най-черни страници. Упоритостта и решението на „единния фронтъ“ да държи ду-

ховетъ въ възбуда и готови за бунтъ бѣха неотмѣнени. Ето така се дойде до катастрофата“.

Г-да! По същото време имаше двама народни представители и единъ кандидатъ за такъвъ отъ Лондонъ начело съ полковникъ Уеджуудъ, които ужъ случайно дойдоха тукъ подиръ атентата. Отъ разговоритѣ, които имахъ съ тѣхъ за менъ ставаше ясно, че тия хора не сѣ дошли случайно, че тѣ сѣ въ връзки съ болшевикитѣ, било въ Лондонъ, било въ Парижъ и че сѣ имали по-друга мисия, очаквайки следъ 14 априлъ да бѣде убитъ Царя и на 16 априлъ да бѣде избито правителството. Тия хора не можахъ да дадатъ никакъвъ сериозенъ и почтенъ отговоръ на въпроситѣ, които азъ имъ зададохъ — азъ ги викахъ въ къщата ми, бидейки тогава раненъ. И понеже тѣ се обадиха още въ Виена, два дни следъ заминаването имъ, сѣ едно интервю съвършено недобросъвѣстно, азъ си позволихъ да напиша на Макдоналда едно изложение — познавамъ го лично отъ английския Парламентъ. Бѣхъ щастливъ да получа единъ отговоръ отъ него, който мога да ви процитирамъ текстуално, но който искамъ да ви предамъ само съ две думи. Бѣхъ го далъ на г. Сакъзова, и той го чете въ Прага. Макдоналдъ казва, така: „Тѣзи господа сѣ заминали за София безъ разрешение на нашата партия. Никой отъ насъ не желае да поеме отговорностъ за тѣхнитѣ декларации. Това, което азъ мога да ви съобщя — казва той, следъ като благодари за освѣтлението — то е, че и азъ смѣтамъ болшевикитѣ за разбойници, които сѣ склонни само на това: да хвърлятъ бомби въ църквитѣ и да колятъ хора, които спятъ“. Тѣй че и Макдоналдъ е на такова мнение, на каквото сме и ние, на каквото сѣ и всички просвѣтени хора въ Европа — че болшевишкото управление въ Москва е въ сжщностъ едно насилническо управление на една малка шайка, която управлява сѣ тероръ и то сѣ тероръ действително нечуванъ въ свѣта и въ историята на човѣчеството. Тази опасностъ за България, отъ 1923 г. насамъ, отъ когато Москва даде нареждания на Коларовъ да повдигне бунтъ, даде заповѣдь на комуниститѣ да се оближатъ съ дружбашитѣ; отъ когато, както и самиятъ Георги Марковъ твърде правилно каза, нѣкой тѣхни хора се били много увлѣкли; отъ когато комуниститѣ намѣриха известна почва у дружбашитѣ — азъ винаги сѣмъ казвамъ, че не всички дружбашни сѣ комунисти — тази опасностъ, казвамъ, за България стана една голѣма, една реална опасностъ.

Ето, има само две години отъ атентата въ църквата „Св. Недѣля“ и ние повдигате два въпроси. Първиятъ въпросъ е да се даде амнистия на осѣденитѣ. Ами че тѣ още не сѣ излежали наказанието си. Между тия конспиратори и атентатори, които сега излежаватъ наказанието си, има хора, които сѣ амнистирани единъ пѣтъ, два пѣти, три пѣти и отново сѣ се върнали въ затвора. Имаме случаи, когато амнистиранитѣ веднага сѣ напускали страната и сѣ ставали агенти противъ България въ странство. Ние сѣ сериозностъ ли говорите, че въ този моментъ най-важниятъ въпросъ и за държавата, и за обществото е да помислимъ за 150 души осѣдени, затуй защото не сѣ могли да съборятъ държавата? Само сѣ минирали нѣкои мостове, убили нѣкой чиновникъ, убили нѣкой кметъ, съставили една група, която да вдигне нѣкоя църква въ въздуха, и понеже не сѣ успѣли, и понеже сега още нѣмаме данни, че сѣ предстоящи нови атентати, затуй сега веднага да ги пусемъ! Никой отговоренъ човѣкъ не може да направи туй. Обаче азъ не очаквамъ и не бихъ желалъ земеделската група да се земе съ жаръ по този въпросъ. Бихъ предпочелъ да пледира други държавни въпроси, отъ които селското население повече може да се интересува, но този въпросъ е единъ въпросъ много деликатенъ. Нѣма страна въ Европа, която би направила сжщото нѣщо; нѣма общество въ Европа, което би търпѣло толкова, колкото България е търпѣла. За този атентатъ въ църквата „Св. Недѣля“, ако би билъ извършенъ въ Парижъ или Вашингтонъ, санкциитѣ биха били съвършено други. Американцитѣ, които, безспорно, иматъ голѣма сила и сѣ най-просвѣтената нация, тѣ не търпятъ болшевикитѣ, чисто и просто ги товарятъ като стока и ги изпращатъ навънъ. И Стамболийски едно време приказваше, че ще ги изпрати съ параходъ за Русия, но той каза отпосле на комуниститѣ: ние ще управлявате. И нека г. Малиновъ да ми бѣде свидетелъ, защото той бѣше въ заседанието, когато Стамболийски каза тия думи. Сми-сълтъ на тия думи на Стамболийски не бѣше този, че комуниститѣ ще дойдатъ по парламентаренъ редъ да управляватъ, а Стамболийски казваше: „Ние демократитѣ сте умрѣли — ще ви унищожимъ, васъ народняцитѣ — ще ви

унищожимъ, васъ радикалитѣ — ще ви унищожимъ, васъ широкитѣ социалисти, най-голѣмитѣ вагабонти въ тази страна — ще ви унищожимъ; тия хора, комуниститѣ, ще управляватъ подиръ насъ, на тѣхъ ще дадемъ властта“. Това сѣ думитѣ на Стамболийски.

Г. Марковъ (з. в): Да се справимъ въ дневницитѣ.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ сѣмъ слушалъ тази речъ и сѣмъ готовъ на всѣка справка, готовъ сѣмъ на всѣка корекция добросъвѣстна.

Г. Марковъ (з. в): Добре.

Г. Василевъ (д. сг): Но насъ ни прави твърде странно впечатление, че следъ като отъ ваша страна се чуватъ една следъ друга успокоителни декларации, но все въ този видъ: „Ние нѣмате доказателства, че ние сме конспиратори, туй, което ние казвате, още не е доказателство; туй писмо, което е получено въ Дирекцията на полицията, може да е подправено, може да е пустнато отъ нѣкой вашъ човѣкъ и пр. и пр.“, ние нѣмате куража ясно да заявите тукъ, че по отношение на комуниститѣ не само не сте приятели, но имате враждебни позиции. За да потвърдя моето мнение, азъ ще се силая на единъ вашъ приятелъ. Ние говорихте тукъ за Чехословакия. Понеже Стамболийски постави отношенията между България и Чехословакия на партийна почва, на почвата на партийната каса и на почвата на зелената интернационалъ, ще трѣбва всички партии въ България да взематъ позиция по тия въпроси. Приятелството съ Чехословакия трѣбва да бѣде на широки основи, на основитѣ на народитѣ, не на основитѣ на партиитѣ. Но стана една грѣшка — нека да се поправи. Г. Мечиржъ, вашъ приятелъ, бѣше въ София. Вижда го този и онзи, видѣхъ го и азъ. Г. Мечиржъ ми направи отлично впечатление. Азъ мога да ви заявя тукъ, че ако дружбашитѣ въ България бѣха имали отдалеч-отдалеч каквото и да е общо и по идеи, и по разбираня, и по програма съ чехословашката земеделска партия, тѣ може да постѣпятъ, може да влѣзатъ въ Демократическия съговоръ. (Ръкоплѣскания отъ стговориститѣ. Оживление всрѣдъ лѣвицата)

Г. Марковъ (з. в): Съговорътъ половината е земеделски — какво ще постѣпимъ?

Г. Василевъ (д. сг): Не говоря по състава. Недейте се дразни, разберете ме правилно.

Г. Марковъ (з. в): Не се дразнимъ.

Г. Василевъ (д. сг): Аграрната партия въ Чехословакия е една консервативна партия. Г. Мечиржъ слушаше едни, втори и трети. Той ми заяви следното: „Не мога да разбера каква е тази земеделска партия, която иска да се свързва съ социалисти и комунисти. Ние това не можемъ да търпимъ. Ние въ Чехословакия имаме за врагъ само комуниститѣ“.

Г. Марковъ (з. в): Лошо предавате неговитѣ думи.

К. Пастуховъ (с. д): Земеделцитѣ въ Чехословакия управляватъ нѣколко години заедно съ социалиститѣ противъ националиститѣ. Недейте така сериозно да твърдите това!

Г. Василевъ (д. сг): Вѣрно е, че въ Чехословакия имаше едно коалиционно управление отъ всичкитѣ чехословашки партии, безъ нѣмцитѣ, почти отъ началото на създаването на държавата до преди една година. Вѣрно е, че Масарикъ е, тѣй да се каже, майсторътъ на тази комбинация. И азъ отдавна сѣмъ казалъ и тукъ, и на публични събрания, че ще умра много щастливъ, ако видя, че и въ България бѣде възможно да има единъ кабинетъ отъ всички партии — разбирамъ партии на реда, включително и социалдемократитѣ, но не и комуниститѣ.

К. Пастуховъ (с. д): Тамъ Масарикъ е съ социалистически склонности.

Г. Василевъ (д. сг): Но сжщо така е вѣрно, че миналата година сътрудничеството между аграрната партия и социалдемократитѣ въ Прага се наруши по единъ важенъ въпросъ, който ги дѣли — по въпроса за ценитѣ на житата, по въпроса за митата и т. н. Не отричамъ, казва Ме-

чиржъ, че тѣ сж лоялни едни къмъ други, че довчера сж били заедно на власт, че утре пакъ може да бждатъ заедно на власт, но не мога да разбера въ България какво общо могатъ да иматъ земледѣлцитѣ преди всичко съ комуниститѣ и какво търсятъ тѣ при тѣхъ. Това за тѣхъ е непонятно, тѣ не могатъ да го смелятъ. По-нататкъ Мечиржъ се удивлява и отъ дружбата на земледѣлцитѣ съ социалдемократитѣ. Азъ съсемъ не искамъ съ туй отъ земледѣлцитѣ или отъ г. Пастуховъ . . .

К. Пастуховъ (с. д): Предавайте точно думитѣ на хората, на които се позовавате и които не сж тукъ да Ви опровергаятъ. Азъ не допускамъ, че Мечиржъ може да каже това, което Вие казвате, че е казалъ. Вие имате интересъ да насочите борбата противъ социалиститѣ.

Г. Василевъ (д. сг): Защо?

К. Пастуховъ (с. д): Затуй туряте него на пръвъ планъ.

Г. Василевъ (д. сг): Г-да! Мога да ви заявя — и г. Пастуховъ нека запомни това — че ние нѣмаме абсолютно никакво съображение да искаме да водимъ нѣкаква борба противъ партията на г. Пастуховъ. Нѣма никакъвъ смисълъ да водимъ тази борба.

Г. Марковъ (з. в): Все има нѣкакъвъ смисълъ.

Г. Василевъ (д. сг): Като имамъ предъ видъ силата на тази партия, като имамъ предъ видъ нейнитѣ становища по много въпроси, като знамъ това, което е писала вчера, и това, което утре ще направи, . . .

К. Пастуховъ (с. д): Вие не писахте ли за Народната партия, че е една партия консервативна, реакционна, че нѣма смисълъ да съществува, а днесъ сте рамо до рамо съ нея? Отговорете най-напредъ на този въпросъ и тогава се обръщайте къмъ насъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г. Пастуховъ, нѣмате думата. Недейте прѣчи на оратора да говори.

К. Пастуховъ (с. д): Когато говорятъ оратори отъ болшинството, на насъ не давате да прекъснемъ, а когато говори нашъ ораторъ, знаете какво става.

Отъ сговориститѣ: Стига бе!

Г. Василевъ (д. сг): Г-да! Този въпросъ, за връзката между земледѣлци и широки социалисти, не е толкова съществень. Съществено е това, което писаха широкитѣ за земледѣлцитѣ преди една година и половина. Това е важно. Ако бихъ желалъ да правя екскурзия въ това, което широкитѣ писаха за земледѣлцитѣ преди нѣколко месеци само, вие ще видите, че положението на широкитѣ съсемъ не е така, както г. Пастуховъ го представя.

К. Пастуховъ (с. д): Нали се знаемъ!

Г. Василевъ (д. сг): Въ статията, напр., на г. Янко Сакъзовъ „Идеята за трудовия блокъ и работничеството“, печатана въ в. „Народъ“ отъ 25 януарий 1927 г., се казва: (Чете) „Знае се какъ завърши едното и другото. Остана само идеята за дружбашкото и комунистическото едноразнообразие, което продължава да се таи въ значителна частъ на нашето дружбашко селячество и комунистическо работничество“.

Я. Сакъзовъ (с. д): Какво е това? Това е история, това е наблюдение.

Г. Василевъ (д. сг): Това е отъ вчера, не е история.

К. Пастуховъ (с. д): Азъ мога да ви отговоря: вие сте противъ тѣхъ (Сочи земледѣлцитѣ) . . . (Възражения и тропане по банкитѣ отъ сговориститѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г. Пастуховъ, нѣмате думата.

Г. Василевъ (д. сг): По-нататкъ азъ не ви четохъ, защото не мислѣхъ, че г. Пастуховъ толкова много ще се дразни.

К. Пастуховъ (с. д): (Възражая нѣщо)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Пастуховъ! Какво бърбите тамъ?

К. Пастуховъ (с. д): И сега говорите за лоялност!

Г. Василевъ (д. сг): Въ уводната статия „Да бждемъ янасно“, неподписана, печатана въ в. „Народъ“ отъ 5 февруарий 1927 г. — едва преди петъ месеци — се казва следното: (Чете) „Какво, прочее, представляватъ хората отъ в. „Новини“? Това сж неизвестни съ съмнително минало и съ още по-съмнително настояще самозвани волачи. Тѣ сами не се върватъ единъ другъ. Тѣ се подозиратъ, тѣ се взаимно обвиняватъ като агенти туй тамъ . . . а върху нѣкои отъ тѣхъ пада подозрението, че сж едновременно агенти и на Москва, и на Сговора . . .“

Сега, когато вие повдигате въпросъ да премахнемъ закона за защита на държавата и когато искате амнистия, вие базирате туй на две основни съображения: вече страната е напълно спокойна, едноразнообразие нѣма, комунисти нѣма, легална организация има; следователно, за да може да се премахне стопанската криза, за да може да успѣе България, не остава освенъ да отворите затворитѣ — защото канала не го изкараха докрай (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ) — да отворите параднитѣ врата и да пуснете затворницитѣ, да отгѣните закона за защита на държавата и въпросътъ ще бжде уреденъ.

Г. Марковъ (з. в): (Възражая нѣщо)

Г. Василевъ (д. сг): Кому прѣчи законътъ за защита на държавата? Че този законъ днесъ почти не се прилага. Това е фактъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Тамъ се говори за събрания и съ това може да се злоупотрѣбвява. Страхъ ни е властта да не ограничава свободата на печата и словото.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Само чл. 7 говори за събранията и то за ония събрания, въ които ораторитѣ проповѣдватъ бунтъ, разбойничество, атентати. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

И. п. Янчевъ (з. в): Презъ земледѣлско време, когато се борѣха тукъ, всички казвахте: „Дръжте сега да спасяваме държавата“. И земледѣлската властъ държа, здраво държа.

Г. Василевъ (д. сг): Премахването на този законъ — трѣбва да се обясня — отъ наша страна сега нѣма да дойде. Ние нѣмаме никакво намѣрение — изглежда, че насъ ни смѣтатъ за много наивни — да улеснимъ конспирацията въ България. Този законъ е направенъ само за конспираторитѣ, и ако господата, които прекъсватъ, сж много меракливи да чуятъ нѣщо по този въпросъ, азъ ще имъ сервирамъ нѣщо следуюция пѣтъ, като имъ донеса законитѣ за защита на държавата на най-просвѣтенитѣ държави, на германската република, на американскитѣ Съединени шати, и на други страни. Но едно нѣщо трѣбва да знаете: колкото повече вие се застъпвате за премахването на този законъ, толкова повече си навличате общественото подозрение.

Г. Марковъ (з. в): Обратното, колкото повече държите този законъ, толкова повече доказвате, че нѣмате народното довѣрие.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ мисля, че г. Георги Марковъ не ще може да остане вѣренъ тълкувателъ на всички ония, които сж гласували за него. Азъ познавамъ и други освенъ него въ този съюзъ: и хора долу отъ народа, и хора, които сж около него. Такава декларация азъ чувамъ за пръвъ пѣтъ. Мене ми даваха други декларации, мене ми заявяваха, че този законъ е умѣстенъ и целесъобразенъ; мене ми заявяваха, че отъ този законъ не се плашатъ. И когато азъ ги питахъ: какво ви смущава, дружбашитѣ ми отговаряха: „Насъ ни смущава това, дали ще можемъ да имаме свои народни представители“. — Че какъ нѣма да имате. — „Ще можемъ ли да поставимъ листи?“ — Че какъ нѣма да можете. — „Ние ще вземемъ нѣкой другъ да ни гарантира“. — Вземете или не вземете, въ всѣки случаи, борете се на парламентарната почва и нѣма какво да се смущавате. Бждете лоялни и стойте на базата на закона. Азъ, обаче, съмъ *Азъ* денъ, че Георги Марковъ надали е челъ закона, . . .

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Не го знае.

Г. Василевъ (д. сг): . . . азъ съмъ убеденъ, че не го знае. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. Марковъ (з. в): Тѣзи, които ржкоплѣската, тѣ не го знаятъ.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ бихъ желалъ Георги Марковъ да излѣзе на трибуната да прочете единъ текстъ отъ закона,...

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Който да е опасенъ.

Г. Василевъ (д. сг): . . . за чието премахване той да се застъпи, като каже, че като се махне този членъ, България ще спечели — азъ ще вотирамъ за неговото предложение. Но бихъ желалъ да се яви той да мотивира искане за премахването поне на единъ членъ.

Г. Марковъ (з. в): Вашата теза се равнява на Райковата — нека си признаемъ единъ грѣхъ. Гайко Даскаловъ казваше: „Какво прѣчи цензурата на земеделеца?“ Защо сега и вие защитавате закона за защита на държавата, когато има други закони, които въ нормално време защитаватъ държавата?

Г. Василевъ (д. сг): По позицията на Занаятчийската партия нѣма да говоря, защото нейното гледище не ми е известно.

Върху това, което каза г. Сакъзовъ, и върху позицията на широкитѣ социалисти, очевидно е, че ние ще има да се изясняваме и по други поводи и затова азъ ще бѣда сега много кратъкъ.

Широкитѣ социалисти желаятъ да запазятъ своята изборна комбинация, която не била за мандати и не била за облаги, а била по идейни съображения създадена, както тѣ казватъ, и то по идейни съображения, които ще траятъ, които ще иматъ трайно значение. Ние ще имаме случай тукъ съ тѣхъ да се обясняваме. Интересното, обаче, бѣше, че досега ние виждаме отъ тѣхна страна предимно било Чешмеджиевъ, било Сакъзовъ, било Януловъ; г. Пастуховъ стоеше малко по-настрана, тѣй като той отдавна бѣше познатъ като български Носке и имаше едни по-други разбирания по много въпроси, отколкото нѣкои негови другари. Отъ речта на Янко Сакъзовъ нѣщо конкретно, нѣщо като сериозна критика на управлението азъ не чуохъ. Четохъ я отново въ „Народъ“, имамъ я тукъ, бихъ желалъ да му отговоря на нѣкои негови становища, . . .

Я. Сакъзовъ (с. д): Много нѣща не чувашъ и не разбирашъ!

Г. Василевъ (д. сг): . . . обаче тѣ сж едни общи положения, които бай Янко е говорилъ и преди 5 години и преди 15 години, повтаря ги много хубаво и мене ми сж известни наизустъ и смѣтамъ, че съмъ освободенъ отъ грижата да му правя специаленъ отговоръ.

Я. Сакъзовъ (с. д): Падате, значи, подъ сжщия калпакъ!

Г. Василевъ (д. сг): Азъ не се съмнявамъ, че ако положението на България би се промѣнило, ако вътрешниятъ духъ на управлението би се измѣнилъ, и позицитѣ на широкитѣ социалисти много лесно ще се измѣнятъ. Азъ съмъ напълно съгласенъ съ г. Малинова, когато той съ едно трикратно „Не“ заяви, че тая комбинация — желѣзниятъ блокъ — не би могла нито да поеме управлението, нито да бѣде полезна на управлението. Най-сетне да допуснемъ, че ще го поеме. Но, по убеждението на г. Малинова и по нашето убеждение, тая комбинация не би могла да бѣде полезна за България. Г. Георги Марковъ излѣзе отъ страна на Земеделския съюзъ да развие неговото становище. Въ неговата дълга речъ имаше 2—3 по-ясни положения. Той искаше да каже, че Земеделскиятъ съюзъ е сжщиятъ, е такъвъ, какъвто е основанъ преди 25—26 години и че въ него нѣма нищо промѣнено. Ако нѣма нищо промѣнено, това е най-тежката присѣда за Земеделския съюзъ въ България. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ).

За да видите, че това е действително така, ще ми позволите да ви занимамъ съ писаното само въ единъ брой отъ „Земеделско знаме“, малко преди преврата, на 20 май 1923 г. Въ него се даватъ нѣколко указания твърде характерни. Тогава ставаха вече доста тревоги, доста въълнения, специално — борбитъ между македонцитѣ и Стамболийски.

На първата страница на този вестникъ се пише следното нѣщо: (Чете) „Българскиятъ народъ по села и гра-

дове трѣбва да запомни, че ятацитѣ на размирницитѣ и убийцитѣ, редакциитѣ на всички черноработни вестници, въ това число и широкосоциалистическитѣ, не само че осмѣдиха вземането данѣци, убийства на войници и офицери, обесванията отъ самозвани сѣдилчца, заплашванията до министри на една банда отъ разбойници, ами канятъ правителството да бѣде примирително, защото щѣли да се дадатъ жертви.

„Мизерни инспиратори на убийства, вие забравяте, че всѣкога, когато се почва борба, само лудитѣ могатъ да мислятъ, че ще мине безъ жертви и само безумнитѣ могатъ да се страхуватъ отъ тѣхъ. Земеделскиятъ народъ е давалъ твърде много жертви, и ако трѣбватъ такива, той днесъ ще ги даде, но пакъ ще победи, както е побеждавалъ досега и както ще побеждава за въ бѣдеще. Колкото повече жертви паднатъ, толкова повече мъстятъ ще бѣде неугасима и разплатата страшна“.

„Колкото се касае до примирението, ние, казватъ, такова примирение не можемъ да приемемъ“. И веднага следъ това следва съобщението: (Чете) „Заклѣме се: На 13 и 17 т. м. повече отъ 300 хиляди сдружени земеделци сложиха клетва предъ Бога, предъ съюзното знаме и предъ другаритѣ си, че сж готови съ кръвъ и животъ да бранятъ великиятъ земеделски идеи, земеделското господарство и водачитѣ на земеделска България“.

„Тѣ се заклѣха презъ куршуми, презъ гранати, презъ пожарища, а ако е нужно и презъ трупове да минатъ, но да спасятъ мира, да запазятъ България и да пресѣчатъ злодейската ръка на размирницитѣ, откъдето и да идатъ и каквито и да сж. Тѣ се заклѣха предъ Бога, предъ своитѣ овчарски ножове и тояги и предъ бащинитѣ си раждясапи пищови, за всѣки убитъ тѣхенъ другаръ да премѣрятъ както само сдруженъ земеделецъ знае да мѣри. Тѣ се заклѣха предъ наметъта на падналитѣ по бойнитѣ полета, предъ рѣкитѣ кръвъ, предъ хилядитѣ сираци, че не ще позволятъ никога и никому да убива изъ засада водачитѣ на работния народъ и борцитѣ за мира и народното спокойствие. Тѣ се заклѣха въ бунтарското мляко на майка си, въ бунтарската кръвъ на бащитѣ и дѣдитѣ си, че за всѣки нелегаленъ опитъ и засада ще върнатъ съ ударъ, на кръвта съ кръвъ, на пожара съ пожаръ, на бомбата съ бомба и на куршума съ картечница“.

Г. Марковъ (з. в): И сега се даватъ такива клетви.

Г. Василевъ (д. сг): На втората страница, пакъ въ сжщия брой, се дава разпореждане до началницитѣ на народната гвардия и до председателитѣ на земеделскиятъ дружби въ цѣлата страна: (Чете) „Курьеритѣ на народната гвардия да държатъ връзки постоянно съ околийскитѣ административни центрове. Въ всѣко село да се оставятъ по двама часови, които ще дадатъ сигнала за трѣгане следъ получаване такъвъ съ биене на камбаната. Да се пазятъ най-строга съобщителнитѣ сръдства. Началницитѣ сж лично отговорни за всѣкакво отклонение отъ дисциплината, която ще бѣде въ точъ пазената дисциплина въ войсковитѣ части.“

„Умоляватъ се всички началници на бойнитѣ ядра да указватъ най-пълно съдействие на земеделскиятъ власти. „Неизпълнението на настоящето ще бѣде наказвано най-строга.“

„Постоянното присѣствие на народната гвардия“.

Има ли постановление въ конституцията за гвардията? (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ) Доколкото знамъ, такова постановление нѣма.

А. Радоловъ (з. в): Това бѣха само празни приказки.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

А. Радоловъ (з. в): Празни приказки бѣха, защото ако имаше нѣщо дѣлово, 9 юний нѣмаше да дойде.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Тогава ей отъ тая трибуна мълчахте и одобрявахте всичко, а днесъ приказвате за конституционализъмъ!

Г. Марковъ (з. в): Ако вие не ни заминахте въ това отношение! Ние поне признаваме, че имаме грѣшки, но и вие трѣбва да признаете, че имате престѣпления.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ посрѣщамъ тия апострофи, г. г. народни представители, съ голѣмъ интересъ, защото искамъ да увѣря себе си и да си съставя едно окончателно и по-обективно заключение . . .

Г. Марковъ (з. в): Само да не е погрѣшно.

Г. Василевъ (д. сг): . . . за настроението, което може да го има въ едната и въ другата страна. Отъ едната и отъ другата страна съ неискреностъ, съ осукване, съ измама нѣма да постигнемъ нищо. Азъ съмъ отъ другата школа. Ако има нѣщо неприятно, ще ви го кажа въ очитѣ; ако има за нѣщо да ви се извинявамъ, азъ ще се извиня. Но когато вие протестираате и казвате, че народната гвардия била праздни приказки, вие се подигравате, г. Радоловъ, съ себе си и съ Събранието.

А. Радоловъ (з. в): Азъ казвамъ истината. Народната гвардия бѣше праздни приказки.

Г. Василевъ (д. сг): Не само въ България, но и въ странство е известно, че това бѣше една организация, която действително можеше да направи голѣма пакостъ на страната, която застрашаваше нейното спокойствие и която на нѣколко пѣти направи сътрѣсеня тукъ, въ София, и на други мѣста. Вие по сѣщия начинъ ще кажете, че септемврийскитѣ събития бѣха една праздна работа. Изобщо много започнахте да привиквате съ мисълта, че нѣма какво повече да промѣнявате. Мене ми се струва, че би било полезно, ако се научите на повече обективностъ, на повече признаване на факти и нѣща, които сѣж безспорни. По въпроса за оранжевата гвардия и за вашето минало, за програмата ви преди 5—6 години, че България нѣма нужда да има пълномощни министри въ странство — която програма вие направихте, за да печелите гласове — и по маса други нѣща вие трѣбва да кажете: имали сме грѣшка, сега това не сподѣляме. Азъ не съмъ отъ тѣзи, които ще искатъ отъ васъ да правите унижителни декларации въ Парламента. Важно е да имате куража да търпите истината, когато ви се казва, и колкото повече имате този куражъ, толкова по-добре ще бѣде за Парламента.

С. Златевъ (з. в): Г. Григоръ Василевъ! Ще Ви задамъ единъ въпросъ. Когато едно правителство почувствува, че върху него ще се упражни натискъ или ще се посегне на държавата, трѣбва ли да вземе сериозни мѣрки, каквито вие взехте презъ м. септемврий 1923 г. и ги изпълнихте?

С. Мошановъ (д. сг): Съ войската и полицията.

С. Златевъ (з. в): Презъ 1923 г. вие убивахте хора, вие опожарявахте села, защото виждахте, че срещу правителството се готви атентатъ.

Г. Василевъ (д. сг): Това прекъсване на г. Станю Златевъ потвърждава моето заключение, че депутатитѣ на Земледѣлския съюзъ още не могатъ да свикнатъ, че по тия въпроси тѣ нѣматъ право да говорятъ; че ако настояватъ, тѣ само ще убедятъ всички хора въ Камарата и свѣта, че сѣж просто непоправими. Въпросътъ е сега, дали вие можете — следъ като започнахте въ много отношения да се очиствате отъ нѣкои еднофронтовски елементи, следъ като направихте примирителни декларации при разни случаи тукъ, и въ печата, и въ провинцията — да се примирите съ конституцията и законността? Ние желасмъ вие да се примирите. Вие ще имате доказателство за това наше желание, но ние искаме да констатираме отъ ваша страна сѣщото нѣщо. И въ туй отношение азъ ви казвамъ: ако бѣхте една партия съ мировъзрение и манталитетъ за законностъ, вие като партия можехте да дойдете при насъ, ние можехме да сътрудничимъ съ васъ, както съ всѣка друга партия. Но съ този вашъ манталитетъ, съ тѣзи ваши изявления, че не можете да се откажете отъ вчерашното минало, противъ което сѣж всички партии — това се вижда и отъ статитѣ въ „Народъ“, „Радикалъ“, въ вестникитѣ на стамболовиститѣ, на Кборчевъ, на Смиловъ — вие ще видите, че ще останете свѣршено изолирани. Ще бждатъ около васъ само българскитѣ комунисти, които днесъ, казвамъ азъ, съществуваатъ нелегално. Ако желаете — останете само съ комуниститѣ, това е ваша работа; но азъ бихъ желалъ да не сте съ тѣхъ, а напротивъ, да бждете земледѣлци по убеждение, съ твърда воля, да бждете решително противъ комуниститѣ и противъ всѣкаква нелегалностъ. Тогава отъ наша страна ще се говори съ другъ езикъ.

Д. Гичевъ (з. в): Ние бихме желали както сте противъ диктатурата на пролетарията, така да бждете и противъ фашизма, който сега се насажда.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, ще имате време да се изкажете на дълго!

Г. Василевъ (д. сг): Още по-тежко впечатление ми направи изявлението на Георги Марковъ, че Добро-поле не било предателство, а било актъ на доблестъ. Той замота понататкъ своята мисълъ.

Т. Константиновъ (нац. л): В. „България“ писа въ 1918 г. че Добро-поле било доблестъ. Въ този вестникъ имаше статия отъ проф. Абрашевъ, който писа, че тѣзи, които напуснаха Добро-поле, извършили доблестъ.

Г. Василевъ (д. сг): Азъ не съмъ челъ тази статия, ще оставя Вие да я прочетете.

Т. Константиновъ (нац. л): Въ вашитѣ редове има и сега такива хора.

Министъръ С. Василевъ: Какво е Ваецето лично мнение за Добро-поле?

Т. Константиновъ (нац. л): Азъ смѣтамъ, че отстъплението на Добро-поле е предателство. Азъ по този въпросъ ще взема думата и ще искамъ обща анкета за дветѣ войни, за да се установятъ отговорноститѣ и причинитѣ за катастрофитѣ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ).

С. Мошановъ (д. сг): Има държавенъ съдъ.

Т. Константиновъ (нац. л): Такава една анкета ще бжде ценна за историята и поколѣнията.

Г. Василевъ (д. сг): Г. Георги Марковъ, за да се постави въ по-добро освѣтление, добави — азъ искамъ да бжде напълно добросъвѣстенъ — че на Добро-поле окопитѣ се напълнили съ ранени и не останало мѣсто за живитѣ.

Г. Марковъ (з. в): Цитирахъ думитѣ на генералъ Танева.

Г. Василевъ (д. сг): Че на Добро-поле е имало храбри войници и офицери, въ това нѣма никакво съмнение, защото цѣлата наша армия въ това отношение е първокласна армия. Но онѣзи, които напуснаха Добро-поле и които следъ нѣколко дни само се намѣриха въ Кюстендилъ за да атакуватъ главната квартира на своята армия, а подиръ единъ день се намѣриха въ Радомиръ и провъзгласиха републиката, като подадоха ултиматумъ на 27 септемврий до г. Малиновъ въ шесть часовъ срокъ или да отстъпи мѣстото си, или тѣ ще настѣпятъ въ София, бѣха предатели отъ най-лоша проба (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Предателството на Добро-поле е установено отъ единъ американецъ, установено е за мене и отъ френски източници. За да мога да ви обясня това, ще ви дамъ едно ново твърде ценно, макаръ и откъслечно сведение.

Стамболийски бѣше поставилъ въ затвора блоковитѣ министри — разбира се, по силата на конституцията, защото признаваше конституцията. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститѣ) Блоковитѣ министри, и стари и нови, бѣха дадени подъ съдъ за Балканската война, а г. Малиновъ, г. Липчевъ и компания — за несклучване на сепаративенъ миръ. Помислилъ Стамболийски, че сепаративенъ миръ може да се склучи за два месеци или за 40 дни, или когато поискашъ! По този поводъ азъ бѣхъ помоленъ отъ секретаря на нашата партия, тогава г. Данаиловъ, да потърся въ Парижъ нѣкои данни по въпроса за сепаративния миръ; и намѣрихъ много, и при това ценни. Оказа се, че въ връзка съ нѣкои разговори и въздействия въ Лондонъ, още въ началото на месецъ юлий 1918 г., съ поемането на властта отъ г. Малиновъ, английското правителство по най-официаленъ начинъ въ срѣдата на сѣщия месецъ решило да поиска отъ съюзницитѣ да се отдѣли България отъ Германия и да склучи съ нея сепаративенъ миръ, като ѝ се дадатъ известни задоволения, макаръ ѝ скромни. Делегатъ на английското правителство въ началото е билъ Лойдъ Джорджъ. Той пристигналъ въ Парижъ на 12 юлий, обаче, следъ това билъ извиканъ отъ Лондонъ и го замѣстилъ лордъ Робертъ Сесилъ — струва ми се министъръ на колониитѣ тогава. Въ това знаменито, историческо и злощастно за България заседание на военния съветъ въ Парижъ лордъ Робертъ Сесилъ предложилъ България да се отдѣли отъ централнитѣ сили срещу известни компенсации, като приблизително е казалъ: „Ние въ Англия имаме основание да върваме какво това отдѣляне е възможно“. На това му отговарятъ двама души: френскиятъ министъръ на външнитѣ работи г. Пишонъ, делегатъ на френското правителство въ военния съветъ, и генералъ Гюйома, който е предшественикъ на генералъ Франше Деспере като командъ

дуещъ армитѣ на македонския фронтъ, и който приготви плана на офанзивата на македонския фронтъ. Пишоѣ възразилъ: „Нѣма нужда България да се отдѣля отъ съюзниците, защото нашитѣ военни вече гарантиратъ, че България ще бѣде разгромена, че е намѣренъ слабиятъ пунктъ и тя ще бѣде бита, когато ние пожелаемъ“. Самъ генералъ Гюйома — съ когото азъ лично говорихъ, той ме прие въ щаба му — въ това заседание, както е отбелязано въ протокола, е пледиралъ на дълго и широко, че той гарантира пробиването на българския фронтъ при Добро-поле, пробивъ, който ще бѣде не отъ локално значение, а отъ значение да тури край на войната. Следъ това Робертъ Сесилъ взима наново думата и заявява, че макаръ да не е воененъ мъчно може да бѣде убеденъ въ успѣха, като посточва и съображението, че българитѣ сѣ единъ много храбръ народъ, и когато се видятъ застрашени отново ще бѣде възбуждена тѣхната храбростъ и не ще може да се пробие фронта. Поради туй несъгласие между французи и англичади конференцията се вдигна и се взема решение да се наговори военния комитетъ да проучи въпроса основно, да го реши и да поднесе заключението си на съюзенитѣ правителства.

Генералъ Гюйома продължава своето дѣло въ съгласие съ своитѣ офицери. На 7 или 8 септември, точната дата не мога да си спомня, въ всѣки случай въ началото на септември — той пристига въ Лондонъ, явява се предъ британското правителство и докладва, че заключението на военния комитетъ е, че фронтътъ ще бѣде пробитъ, българитѣ сѣ вече разколебани, моралътъ е падналъ толкова много, че армията имъ ще бѣде разбитена. Тогава Лойдъ Джорджъ се отегля, за да се съвещава съ английския кабинетъ и следъ 20 м. се връща и казва на Гюйома: „Британското правителство приема вашето предложение“.

Веднага Гюйома напуска Лондонъ, отива въ Римъ и убеждава и италианското правителство по сѣщия начинъ. И вече къмъ 10 септември — имамъ всичкитѣ тѣзи документи на ръце, ще ги публикувамъ наскоро за нашата публика — се получава разрешение и се телеграфира на генералъ Франше Депере да започне, когато желае, офанзивата. Припомнете си, че покрай храбрецитѣ на Добро-поле — паметта на които ние ще тачимъ, както на всички наши храбреци — се прѣскаха много позиви: ние ще се биемъ най-много до 15 септември, ние повече не ще се биемъ, ние ще направимъ това и онова; припомнете си и колко брошури се прѣснаха и съ какво съдържание. Знаете ли числото на пленницитѣ, знаете ли числото на бѣглецитѣ, знаете ли кои отидоха оттатъкъ и какво правѣха тамъ? Може-би знаете, може-би не знаете — по-добре е да не знаете. Но предателството е въ най-широкъ масштабъ, въ най-мерзка форма. И тогава, за да мога да имамъ и документи, които да установятъ предъ дружбашкото правителство, което сѣди невинни хора, че не сключили сепаративенъ миръ, следъ като Англия го е искала и Франция го е отказала, азъ отидохъ въ Лондонъ, намѣрихъ Робертъ Сесилъ, който се съгласи да ме приеме и се съгласи азъ да му пиша писмо, съ което да го попитамъ вѣрно ли е това и това, а той да ми отговори: азъ зная това и това. И получихъ отговора въ Мюнхенъ, въ който се казва, че е вѣрно какво на юлий месецъ 1918 година английското правителство предложи да се отдѣли България съ сепаративенъ миръ, но сѣщо така е вѣрно, че Франция и всичкитѣ други съюзници отклониха и не възприеха това предложение. За предложението не може никакво съмнение да има, а за решението да не се приеме мнението на Англия, а да се приеме мнението на Франция, решающе е било положението на Добро поле. Това е историческата истина, по която никога въ България споръ не може да има, освенъ отъ тѣзи, които не желаятъ да бѣдатъ българи.

И. п. Янчевъ (з. в): Предателството е значи на войската, а не партийно. (Възражения отъ сговориститѣ)

Г. Василевъ (д. сг): Недейте ме предизвиква повече. Предателството ще го знаете въ пълния му размѣръ, кой го рѣководи, до кой затворъ отива, до коя република и пр. и пр. Недейте споменава името на войската. Азъ ви казахъ, че тамъ е имало храбреци, имало е и предатели; недейте говори, че армията била предателска. Не, предателитѣ сѣ други, рѣководителитѣ сѣ други, паритѣ сѣ получавали други, но тѣ сѣ имали и своитѣ орѣдия на фронта. Но това сѣ били вече не добри войници, а фанатици-партизани, които сѣ вслушвали въ наставленията на своитѣ авторитетни лица. Не би трѣбвало обаче никога по-нататъкъ днешниятъ Земледѣлски съюзъ подъ никаква форма да се мѣси въ този въпросъ. Той трѣбва да желае да се отдалечи отъ този въпросъ, да предостави на българската история

да установи истината и да се присъедини къмъ всички насъ въ проклятието противъ предателитѣ, които и да бѣдатъ тѣ.

Отъ сговориститѣ: Bravo! (Продължителни рѣжкоплѣскания)

Г. Василевъ (д. сг): Азъ ще ви моля да ме извините, че моята речъ продължи нѣколко минути повече отъ определеното време. Имамъ да говоря още много нѣща, но ще имаме случай и въ редовната сесия да приказваме и да съпоставиме гледищата си. Искамъ да свърша съ единъ още въпросъ.

Г-да! Независимо отъ нашитѣ партийни разногласия, като Парламентъ, който вече приема България въ нейната 50-годишна възраст, ние ще имаме по-нататъкъ да се занимаваме съ много важни въпроси, които ще сближатъ една голѣма частъ отъ групитѣ въ Парламента. България ще направи, навѣрно още чрезъ този Парламентъ, една нова крачка въ вътрешното управление, въ вътрешнитѣ отношения на партиитѣ и отъ това България само ще спечели. Ако ние бихме направили една много кратка характеристика на изминатия отъ 50 години пътъ, ще можемъ да констатираме, че въ това време нашиятъ народъ и нашата държава действително сѣ направили грамаденъ прогресъ. Българската наука, българскитѣ изкуства, българската култура, това, което българскитѣ духъ е създалъ за 50 години, азъ го смѣтамъ — мога да го кажа безъ преувеличение — представява едно богатство, едно ценно наследство, съ каквото малко народи отъ нашия рангъ, съ нашата историческа култура, могатъ да се мѣрятъ, могатъ да се сравняватъ съ насъ. Но въ тѣзи 50 години ние преживѣхме голѣми изпитания, ние имаме много тежки грѣшки, ние доживѣхме голѣми катастрофи и всичкото това угнети и българския духъ, и българското творчество, и българската култура. Касае се сега — това е, споредъ мене, още единъ новъ етапъ — да преминемъ последната голѣма спънка, да надвишемъ финансовитѣ, икономическитѣ, стопанскитѣ мъчнотии, да ги надвишемъ съ кредити отъ странство, да ги надвишемъ съ ония мѣроприятия, които сѣ взети и които ще се взематъ, но да може нашиятъ селянинъ, нашиятъ занаятчия, нашиятъ индустриалецъ и нашиятъ търговецъ, за когото по-рано имаше тукъ само упрѣци, протести, но който днесъ е въ едно крайно нещастно положение, да стѣпятъ на краката си, за да могатъ по този начинъ тия производителни съсловия свободно да дишатъ. Расата е много силна, кръвта е много добра, народътъ ни е много здравъ, партиитѣ се приближаватъ, не се раздвѣляватъ. Ние тукъ трѣбва да говоримъ постоянно за това съкращаване на разстоянията. Може понѣкога да се правятъ грѣшки, но по-добре е да правимъ грѣшки въ тая посока, отколкото въ друга. Въ всѣки случай нека помогнемъ на правителството и на страната да премине и този завой. Ние ще бѣдемъ облекчени неперемѣнно по репарациитѣ. Това ще дойде до шестъ месеца, година или година и половина. Днешното положение не може да трае единъ дълтъ периодъ отъ време. И макаръ г. Ляпчевъ да е по-скептикъ по този въпросъ, азъ мисля, че моятъ оптимизъмъ ще се оправдае. Като казвамъ, че ще получимъ облекчение, азъ не разбирамъ, че ще получимъ едно топанджийско решение, ще бѣдемъ напълно освободени и ще можемъ на другия денъ следъ това да танцуваме. Не. Облекченията се даватъ подъ разни форми. Ако издействуваме единъ държавенъ заемъ, който да повдигне страната, следъ това ние ще имаме пълна възможностъ въ течение на 2—3 години да се боримъ въ друга посока, за да облекчимъ нашата страна отъ репарациитѣ. Азъ казвамъ: има и други пътища за освобождение, не е само единъ. Ако и другитѣ пътища сѣ затворени, тогава можемъ да прибѣгнемъ и до този, да поискаме отъ отдѣлнитѣ кредитори да се откажатъ отъ своитѣ вземания отъ насъ срещу известни споразумения отъ мораленъ или стопански, икономически характеръ. Много сѣ подписавшитѣ, всѣки за себе си е и кредиторъ. Можемъ да искаме единъ мораториумъ. Въ всѣки случай, ако Парламентътъ е единодушенъ, ако Парламентътъ има съзнание за своята мисия и за това зреме, което преживѣ България, азъ съмъ убеденъ, че и това правителство, и неговиятъ наследникъ подъ една или друга форма, ще може заедно съ Парламента да има успѣхъ въ тази посока. Отъ всички мои наблюдения, отъ всички мои лични познания, доколкото ги имамъ и съмъ ги събиралъ съ голѣма грижливостъ, за да мога да излѣза предъ васъ да ви говоря по този въпросъ, азъ се надѣвамъ, че поддръжката и симпатиитѣ къмъ България ще растатъ, а нѣма да се намаляватъ. Нѣма основание да мислимъ, че нашето положение ще се влоши. Трѣбва да положимъ усилия, за да може то да се подобри. Това зависи преди всичко отъ пра-

вительството, това зависи отъ болшинството, това зависи въ известни размѣри и отъ опозицията.

Нѣкой отъ лѣвницата: Ако не можемъ?

Г. Василевъ (д. сг): Трѣбва да можемъ. Който нѣма волята да постигне дадена целъ, по-добре да не си я поставя. За себе си азъ съмъ убеденъ, че ние ще успѣемъ.

Свършвамъ, като пожелавамъ на тази Камара да изкара периода, предписанъ отъ конституцията, и да бѣде единъ факторъ за управлението на страната въ всичкигѣ нейни части, които я съставляватъ, да бѣде единъ факторъ, за мнението на който да се държи смѣтка, за указанията на който факторъ правителствата да иматъ добро внимание; пожелавамъ, щото правителството и Камарата, и кога то сѣ противници, да бѣдатъ винаги съгласни по същественото, което не бива да ни раздѣля. Не бива да ни раздѣля вѣрата въ бѣдещето на страната; не бива да се раздѣляме въ увѣреніето, че ще сполучимъ, че имаме права и че имаме приятели; не бива да се отчайваме; не бива да се парализираме отъ постоянни уплахи и отъ постоянни съмнения. Въ България, ако се каже най-невѣрното нѣщо, достатъчно е то да бѣде страшно, за да се повѣрва. Въ който щете лагеръ, въ която щете партия дуснете една невѣрност и достатъчно е, ако тя е неприятна за България, да дусне коренъ. Но ако се опита човѣкъ да създаде малко оптимизъмъ, да вдѣхне малко надежда, тя веднага ще се стопи или ще се изпари и нищо нѣма да остане. Безъ оптимизъмъ и безъ непрекъснати усилия ние нищо нѣма да направимъ и нищо нѣма да постигнемъ.

За себе си азъ заключавамъ и днесъ, както винаги, сѣ пълна увѣреностъ, защото вчерашниятъ день бѣше потекъкъ отъ днешния, защото преди петъ години България нѣмаше петъ на сто отъ значението, което има днесъ. Защото свѣтътъ не стои на едно мѣсто, свѣтътъ се движи, времената се промѣняватъ, съотношенията се промѣняватъ и България, която е загубила премного, има възможностъ и пълното основание да се надѣва и трѣбва да работи, за да постигне своитѣ искания и своитѣ идеали. (Продължителни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Давамъ десетъ минути отидихъ.

(Следъ отидиха)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Има думата народниятъ представителъ г. Цено Табаковъ.

Ц. Табаковъ (зан): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Така прочетеното тронно слово съдържа досегашната дейтелностъ на управляющата партия отъ една страна, и отъ друга страна, плана на бѣдещата дейтелностъ на сѣщата. По него се изказаха г. г. народнитѣ представители и отъ управляющата партия, и отъ опозицията.

Въ първата точка отъ тронното слово се засѣга начинътъ, по който сѣ произведени изборитѣ на 29 май. Вѣрно е, че по начина, по който сѣ произведени изборитѣ, се изнесоха дефекти, нѣкои отъ които не можахъ да се оспорятъ; истина е, че такива имаше. Но още по-истина е, че тѣ не бѣха въ цѣлата страна, бѣха въ нѣкои околии. Изборитѣ въ нѣкои околии минаха по-свободно. Това показва, че респективниятъ министъръ не е давалъ директива, защото ако даде такава, сигурно ще се даде за всички околии. Така поне азъ разбирамъ. Но по отношение насилията въ изборитѣ, мене ме радва положението, че тѣ се осѣждатъ отъ г. министъръ Ляпчевъ, който даде една декларация, която трѣбва всички да успокои — че нито единъ отъ ония, които сѣ се провинили съ насилие, сѣ беззаконие презъ време на изборитѣ не ще видятъ амнистия, а ще видятъ само създъ и затворъ. Това може всички ни да успокои, защото, г. г. народни представители, това е едно начало, което въ бѣдеще ще се има предъ видъ и ще се спазва отъ ония, които държатъ властѣта въ ржцетѣ си.

Като не одобрявамъ насилията и грѣшитѣ презъ тия избори, азъ минавамъ по-нататкъ на други въпроси, които, смѣтамъ, че сѣ по-важни.

Г. г. народни представители! Въ тронното слово се повдига единъ въпросъ, по който, безспорно, всички говориха, кой повече, кой по-малко. Нашата партийна преса почти не го свали отъ своитѣ колони, нашитѣ партийни оратори, икономиститѣ и пр. сѣщо така го застѣпватъ по мегданитѣ. Това е въпросътъ на най-голѣмитѣ въпроси, или политиката надъ всички политики — стопанскиятъ въпросъ, въпросътъ за народния поминѣкъ, единъ въпросъ, който засѣга основно нашия животъ, който засѣга основно нашия

вътрешенъ миръ, който засѣга основно нашитѣ отношения; единъ въпросъ, отъ правилното разрешение на който ще зависятъ по-нататъшнитѣ отношения и на опозицията къмъ правителството, и на правителството къмъ опозицията и, изобщо, ще зависи животътъ почти на всички.

Преди да настѣпя да разглеждамъ тоя въпросъ, г. г. народни представители, азъ ще ви моля да ми позволите да направя едно малко отклонение. Истина е, че въ основата на нашата държава, въ нейното далечно минало, въ нейното близко минало, пѣкъ и въ нейното настояще, сѣ лежали и лежатъ българскитѣ еснафи. Тия еснафи, които сѣ въ основата на нашето освобождение; тия еснафи, които въ миналото бѣха и учители и попове; които бѣха и комѣти, и дипломати, чрезъ които, въобщо, живѣше нашиятъ народъ — следъ освобождението трѣбваше да поотдѣхнатъ, да се поуспокоятъ, защото тѣхната задача вече стана по-лесна. Дългитѣ години, отъ освобождението почти до войнатѣ, за това еснафство бѣха много тежки. Тежки бѣха, г. г. народни представители, заради това, защото то още въ началото, следъ нашето освобождение, се постави вънъ отъ властѣта. Занаятчийството се предаде изключително на своя миренъ трудъ. Занаятчийтѣ разбраха, че тѣхната задача е да бѣдатъ въ производството, да подобратъ това производство и да работятъ общо за националното производство, като други, по-нататкъ, се грижатъ за общитѣ нужди и интереси на страната. Обаче, още млада, нашата интелигенция бѣше славолубива, лакома къмъ чуждото, лесно го възприемаше, лесно се отдаваше и стана пленница на чужди разбирания, които дори малко познаваше. И ни донесе отъ западъ едно учение, което не можа да порасте, защото не можа и да се насади въ тая форма у насъ — социалистическото учение, сѣ което още тогава тегли сѣ единъ замахъ една касація на българското еснафство. Писаха се много статии и книги, много речи се държахъ, че еснафството, че дребното селячество, че дребната търговия, всичко това подсека-лека, но въ всѣки случай сигурно, че си върви и въому неговитѣ развалини ще изникнатъ фабрики, машини ще затракатъ, кумини ще запущатъ, всички ще се наредятъ тамъ и ще живѣятъ въ блаженното ново царство. Наистина, еснафътъ, ако би могълъ нѣкой да му подготви това царство, сѣ трудътъ си може да живѣе въ миръ и спокойствие; нѣма да изгуби. Но тукъ стана работата наопаки. Отъ една страна не се даваше никакъвъ подтикъ на тия дребни производители, които единствено се занимавахъ сѣ производството у насъ и които трѣбваше да пълнятъ нашитѣ пазари, да поддържатъ нуждитѣ на нашия консоматоръ, а най-безгрижно и леко се гледаше на туй, че се отварятъ чужди врата, че България става пазарище на чужди стоки, че България става плячка, безъ обаче, да се преценятъ условията, дали въ насъ е възможна индустрия, така бързо създадена, дали има условия, които да отговарятъ на нейнитѣ нужди и пр. Отъ друга страна, тогавашнитѣ управляващи партии, които никакъ не бѣха пролетарски, имаха желанието България да стане единъ день индустриална, капиталистическа; макаръ че не виждаха, че у насъ има начини, възможностъ да замѣстятъ занаятчийското производство; макаръ че не бѣха съгласни съ тия социалистически догми, мъжкомъ ги възприемаха, защото така имъ значасяше. Вие ще видите, г. г. народни представители, че повече отъ 30 години не се е промишлявало . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да, хичъ не се е промишлявало!

Ц. Табаковъ (зан): Може да се е промишлявало, донѣкъде, но много малко, свършено малко е направено. Ще дойда и по този въпросъ. — Г. г. народни представители! Тогава, когато се мисли да се насади едно производство, да се обезпечи неговиятъ развой, да му се гарантиратъ пазари, не е достатъчно само да се създаде единъ законъ и да се каже, че този законъ е за подпомагане на занаятитѣ. Нужно е този законъ да се приложи въ живота, да подпомогне ония, които иматъ нужда отъ него. Трѣбваше да дойдатъ войнитѣ да ни видятъ свършено неподготвени, нито въ индустриално, нито въ фабрично отношение, нито пѣкъ занаятитѣ да бѣдатъ въ едно що-годе състояние, за да могатъ да задоволяватъ нашитѣ нужди. И вие ще видите, че, благодарение на това разбиране, на тия агитации, ние имаме единъ законъ за насърчение на мѣстната индустрия, създаденъ, ако се не лъжа, още преди 27 години, който въ цѣлия тоя периодъ е далъ свършено малко, а е взелъ много нѣщо.

Министъръ Ц. Бобошевски: 1.600 индустриални заведения има въ България.

Ц. Табаковъ (зан): Знаемъ. Шомъ отъ тукъ (Сочи министерската маса) се смѣта, г. г. народни представители, че индустрия се създава съ законъ, че индустрия се създава като се дадатъ кредити и митнически улеснения, разбира се, тя ще вирѣе, ще се издига и въобще ще се създаде постепенно у насъ. Не сме ние, занаятчиитѣ, които ще се обявимъ противъ една здрава и стабилна индустрия въ България, нито противъ българската търговия. Напротивъ, ние знаемъ, ние виждаме, че колкото повече за индустрията се създаватъ условия да вирѣе, колкото по-силна е тя, толкова повече паралелно съ нея, се развиватъ и занаятчиитѣ, защото индустрията и занаятчиитѣ не се дѣлятъ, тѣ се допълватъ въ производството. Ние виждаме същото нѣщо въ Германия, която е голѣма индустриална държава. Но вие, които отивате тамъ, и ние, които по нѣщо можемъ тукъ да прочетемъ, най-напредъ ще видимъ, че тамъ има занаятчийски камари, занаятчийски банки, грижи за пазаръ на занаятчийскитѣ произведения и пр. Това показва, че едната индустрия, че силната индустрия не унищожава занаятчиитѣ. И у насъ нѣма защо да се боимъ отъ една здрава индустрия; напротивъ, тя ни е нужна. Но тоя законъ за насърчение на мѣстната индустрия изключва занаятчиитѣ — занаятчиитѣ мѣлкомъ сѣ приети за живъ трупъ, за умрѣли; тѣхъ ги чакатъ толкова години да издѣхнатъ, за тѣхъ навсѣкжде казватъ, че агонизиратъ, но тѣ не издѣхватъ. Вѣрно е, че имъ се помага да издѣхнатъ, но тѣ не издѣхватъ; но още по-вѣрно е, че ще се разбере това тѣхно положение и нѣма да бѣде далечъ времето, когато тѣ ще бѣдатъ поставени наравно съ другитѣ производителни слоеве у насъ и ще бѣдатъ щадени, защото тѣхниятъ интересъ, тѣхниятъ животъ не ще бѣде вече интересъ само на занаятчиитѣ, а ще бѣде интересъ на нацията, интересъ на националното производство.

Г. г. народни представители! Докато отъ една страна у насъ се подпомага индустрията, вие ще видите, че отъ друга страна ѝ се прѣчи. Вие ще видите произведения, които у насъ прекрасно се произвеждатъ, чието производство може да се усили, може да се организира още по-добре, но, вмѣсто да се прави това, или, ако се прави, прави се много малко, бърза се да се отворятъ вратитѣ на производствата отвънъ.

Напр., свѣщитѣ — една дребна работа нагледъ. Презъ 1922 г. имаме вносъ на стгарини, цезаринови и спермацетови свѣщи въ България 25.665 кгр. за близо 1.000.000 л.; въ 1924 г. — 39.262 кгр. за 1.220.000 л.; въ 1925 г. — 35.532 кгр. за 1.870.000 л. Свѣщарството е едно производство, което въ България прекрасно може да се организира, да се усили.

Дърво меко, за строежъ, за мебели, дѣлано или цѣпено. Г. г. народни представители! Въ България, където имаме девствени гори, където имаме въобще толкова гори, които изгниватъ въ течение на вѣковетѣ, смѣтамъ, че е общъ грѣхъ не само на днешното правителство, но и на всички ония, които въ своето управление сѣ забравяли това голѣмо национално богатство, което може да даде работа на стотици хиляди българи, може да даде поминѣкъ на всички ни, ако ние умѣло го използваме. Ние обаче сѣщо имаме вносъ и на дървени материали: въ 1922 г. за 24.000.000 лв., въ 1924 г. за 64½ милиона лева, въ 1925 г. за 72 милиона лева — пари, които могатъ да останатъ у насъ.

При една индустрия, която се работи почти само отъ деца — четкарската индустрия — въ 1922 г. внасяме четки за 2¼ милиона лева, въ 1923 г. — за 3¼ милиона лева, въ 1924 г. — за 4¼ милиона лева, въ 1925 г. — за 5 милиона лева. Индустрия, която се прави съ малѣкъ капиталъ, стига да има организаторски грижи тамъ, където трѣбва и може да даде добри резултати, това е четкарската индустрия.

Издѣлия отъ картонъ и хартия — тетрадки, тетрадки, бедежници и пр. — сѣщо така се внасятъ отвънъ, когато тѣ могатъ безъ много капиталъ, безъ много усталѣкъ, безъ много машини да се произвеждатъ у насъ и на юноши и на момичета, които скитосватъ ѝ ходятъ въ недобри заведения, да се даде хлѣбъ.

Сарачкиитѣ издѣлия — гьонъ, кюселе, сахтиянъ и пр. — които сѣщо така у насъ иматъ облаги отъ закона за насърчение на мѣстната индустрия, ползуватъ се отъ него, прекрасно могатъ да се произвеждатъ у насъ; отъ друга страна, вмѣсто да се даде възможностъ тая наша индустрия да намѣри поне вътрешенъ пазаръ, ако външенъ не може да намѣри, тя се подбива отвънъ.

Но може нѣкой да ми каже: европейскитѣ произведения сѣ по-доброкачествени. — Вѣрно е. Но, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че е дългъ на държавата, дългъ на управлението, на този, който дава материална подкрепа — облаги митнически, кредитни и др. — да прояви единъ контролъ върху производството, върху габровскитѣ, сливенскитѣ и други фабриканти, като този контролъ на държавата не ще спъне, а напротивъ ще стане причина тѣ по-

добре да се ориентиратъ, по-добре да заякнатъ, защото интересътъ на държавата ще ги застави да иматъ сигуренъ вътрешенъ пазаръ. Въ същото положение е и обущарството. Толкова обуща се произвеждатъ у насъ, че може всѣки гражданинъ да има по 5 чифта обуща отъ мѣстно производство. Въпрѣки това, редовно се внасятъ у насъ обуща отъ Европа.

А досега не само управлението на Демократическия съворъ, но и други правителства не сѣж се мъчили да се изнасятъ наши фабрични произведения, които сѣж могли при по-добра организация да завоюватъ вътрешния пазаръ и външенъ да намѣрятъ, заради това защото у насъ трудътъ въ сравнение съ тоя въ другитѣ европейски държави е много по-евтинъ; суровитѣ материали въ европейскитѣ държави не могатъ така лесно на мѣстна почва да се набавятъ, а ние въ България, поне въ това отношение сме по-честити — ние можемъ да си набавимъ суровитѣ материали за нашата индустрия тукъ, у насъ, което ще ни даде възможностъ да биемъ не само онова, което иде отъ чужбина, но и да отиваме въ чужбина и тамъ съ нашитѣ произведения да биемъ по цени чуждитѣ.

За износъ на занаятчийскитѣ произведения и дума да не става. А вѣрно е, че се търсятъ нѣкои такива въ странство: коли и автомобилна каруцария може да се изнася за Турция, Гърция, Анадола, Ромъния. Азъ зная, че въ недалечно минало коли се изнасяха отъ Търновски окръгъ, отъ Старо-Загорски окръгъ, но сега не. Сѣщото може да се каже и за кожухарскитѣ, сарачкиитѣ и други материали.

Има една индустрия у насъ, чиито произведения, смѣло мога да кажа, ще можемъ да продаваме по цѣлия свѣтъ. Това е килимарската индустрия. Обаче нашитѣ килимарски произведения отъ Чипровци, Враца, Копривщица и другаде въ Европа минаватъ не за български произведения, а за сръбски. Отъ тукъ искамъ да заключа до къде е отишло въ това отношение безгрижието не само на днешното правителство, но въобще на нашитѣ държавници, и управници, които сѣж длѣжни не само да организиратъ нашето производство вътре, но и да организиратъ външния му пазаръ, да организиратъ износа му, защото азъ смѣтамъ, че само когато заангажираме волята и желанието на управника въ производството, ще можемъ да замислимъ за изцѣриването на нашето производство. По този поводъ азъ мисля, г. г. народни представители, че каквито и реконструкции да правимъ, който кабинетъ и да дойде, каквото щемъ да правимъ, който ще да дойде на тия банки, не дадемъ ли хлѣбъ на българския народъ, не дадемъ ли му работа, миръ нѣма да видимъ. Това е то истината, която трѣбва да разберемъ. Всичко друго е лична или партийна реклама. Азъ не смѣтамъ, че по пѣтя на голѣмитѣ философи, на омайнитѣ теории ще можемъ да дойдемъ до нѣкакъв изходъ въ малката трудолюбива, земледѣлска и въобще дребностопанска България.

Г. г. народни представители! Ако се спра да цитирамъ колко много се е злоупотрѣбвало съ внасянето на чужди издѣлия, които прекрасно, отлично, бихъ казалъ, могатъ да се произвеждатъ у насъ, както е случаятъ съ нашитѣ столарски произведения, вие ще се очудите. Ако до преди десетина години нашитѣ заможни българи си доставяха гардероби и столове виенски, смѣло мога да ви кажа, че днесъ виенското столарство бледнѣе предъ нашето.

Министъръ Ц. Бобошевски: Мебели отъ чужбина сега почти не се внасятъ.

Ц. Табаковъ (зан): Преди месецъ имаме внасени столове отъ Виена.

Министъръ Ц. Бобошевски: Това сѣж изключения, много малко такива случаи има.

Ц. Табаковъ (зан): Не сѣж изключения, защото се касаетъ за повече отъ 400 хиляди лева.

Министъръ Ц. Бобошевски: Всѣки въ България си купува отъ нашитѣ столари.

Ц. Табаковъ (зан): Азъ смѣтамъ, че у насъ столарството отиде много напредъ. Кратковременната просвѣта, която се даде отъ столарскитѣ училища въ Русе и София, отъ курсове и пр., даде богати резултати на нашитѣ столари. И можемъ да кажемъ, че това производство, столарското, вече отлично го владѣемъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Кой направя тѣзи училища?

Ц. Табаковъ (зан): Русенското училище е държавно.

Министър Ц. Бобошевски: И въ Тетевенъ има, и въ Кюстендилъ има, и на много мѣста има.

Ц. Табаковъ (зан): Нѣма защо да изброявамъ всичко, което се внася. Бихъ могълъ да ви кажа нѣща, които наистина може да се видятъ маловажни, но съ които се нарушава принципътъ за закрилата, за засилването на нашата мѣстна индустрия, обаче не искамъ да отнемамъ времето ви да се спирамъ подробно на тѣхъ. Искамъ само да констатирамъ, че законътъ за насърчение на мѣстната индустрия не е спазванъ и че трѣбва да се взематъ мѣрки да бѣде той приложенъ къмъ всички онѣзи, които могатъ да се ползватъ отъ него. Но тѣ трѣбва да разбератъ, че не само иматъ право да се ползватъ отъ него, но иматъ и дългъ да бѣдатъ добросъвестни и това, което произвеждатъ, да отговаря по качество на цената.

Въ това направление, вѣрно е, до голѣма степенъ е играла и играе роля просвѣтата. Вѣрно е, че професионалната просвѣта, професионалното образование на нашитѣ занаятчии, е много отслабнало. Ще призная, че управляющата партия, Демократическиятъ съговоръ до днесъ е открилъ много курсове, открилъ е училища, но ще се позова на думитѣ на г. министра на търговията, промишлеността и труда, казани при откриването съвета на търговското и професионалното образование, където той е казалъ: „Ако сме направили досега доста нѣщо за практическитѣ и сръдни професионални училища, за изкарването на добри майстори, ние сме направили твърде малко съ допълнителнитѣ курсове за усъвършенстването технически“. На друго мѣсто той казва: (Чете) „Нашитѣ професионални училища сѣ откривани безсистемно, наспоредъ лични ходатайства и депутации и за удовлетворяване желанията на този или онзи окръгъ или община“.

Министър Ц. Бобошевски: Сега това го оставяме на професионалния съветъ.

Ц. Табаковъ (зан): Това е вѣрно и можемъ да благодаримъ на г. министра на търговията, промишлеността и труда за тая му откровеностъ. Но също така е вѣрно, че тогава, когато се насажда професионална просвѣта у едно съсловие, отъ което ще има да се очакватъ резултати . . .

И. Хрелопановъ (д. сг): Сега професионалнитѣ училища се отварятъ по решение на Висшия професионаленъ съветъ.

Ц. Табаковъ (зан): Ще дойда и до тамъ.

И. Хрелопановъ (д. сг): Допълнете се.

Ц. Табаковъ (зан): . . . не би трѣбвало така разхвърляно, така разпокъсано да се действува, а е необходимо да се постави една система здраво обмислена.

Министър Ц. Бобошевски: Защо не цитирашъ всичко, което съмъ казалъ?

Ц. Табаковъ (зан): Азъ смѣтамъ да Ви напомня единъ фактъ, който признавамъ. Азъ не искамъ да отричамъ и Вашитѣ други добри думи, които сте казали въ много такива съвети или при други такива случаи, но азъ Ви посочвамъ едно признание, което е характерно, защото е Ваше, защото е отъ Васъ.

Министър Ц. Бобошевски: Сега, споредъ новия законъ за професионалното образование, откриването на такива училища ще става не по искането на този или онзи, а по решение на Висшия професионаленъ съветъ.

И. Януловъ (с. д): Хубаво сте казали. Недейте си взема думитѣ назадъ. Въобще за българската действителностъ това е вѣрно не само за Васъ.

Ц. Табаковъ (зан): Тия върховни съвети, които Ви свикватъ, сѣ една система, която много малко резултати ще даде, защото въ тѣхъ почти сте изолирали или много слабо сте застъпили заинтересованитѣ. Ви много слабо сте застъпили майсторитѣ, занаятчиитѣ, които сѣ вещи и които могатъ да ви кажатъ какво искатъ. Вашъ дългъ е като власт, като управникъ, да корегирате състава на този съветъ. Азъ смѣтамъ, че ако не се корегира съставътъ на този съветъ, пакъ нищо нѣма да стане. Ще се прави, ще се струва, ще се харчатъ пари, но резултати отъ образованието на чираци и калфи нѣма да имаме.

Открити училища за това време, споредъ тази статистика, у насъ има практически 77 и сръдни специални 11,

или всичко 88. Въ тия 88 професионални училища имаме всичко 9.139 ученика — момчета 5.705 и момичета 3.434. Като гледа човѣкъ тази цифра, ще си помисли, че наистина за малка България толкова ученици, избѣзли отъ професионалнитѣ училища, ще могатъ въ едно много скоро време да допринесатъ за модернизирването на нашитѣ занаяти въ техническо отношение, въобщо на нашето занаятчийско производство. Но, г. г. народни представители, ако вие запитате колко души отъ тия, които свършватъ професионалнитѣ училища, отиватъ въ производството, вие ще узнаете, че едва само-5% отъ тѣхъ отиватъ въ производството, . . .

Министър Ц. Бобошевски: Това не е вѣрно.

Ц. Табаковъ (зан): . . . а всички останали ще ги видите да попълватъ и засилватъ кадѣра на службогонцитѣ.

Министър Ц. Бобошевски: Това не е вѣрно. Азъ въ едни последни изявления по поводъ закона за бюджета съ дани доказвахъ въ Камарата, че отъ освобождението на България, почти всички ученици, завършили професионални училища, сѣ пласирани въ своитѣ специалности и нѣмаме свръхпроизводство. Това доказвахъ въ една отъ своитѣ речи съ дани и цифри, които сега нѣмамъ нарѣка. Вашето твърдение, че само 5% отъ ученицитѣ, които свършватъ професионални училища, отиватъ въ производството, е абсолютно невѣрно.

Ц. Табаковъ (зан): Г. министре и г. г. народни представители! Когато тия ученици излѣзатъ отъ училище, къде отиватъ? Тѣ излизатъ обикновено безъ капиталъ. Тѣ излизатъ, може-би, добри майстори, научили добре занаята, ама къде ще отидатъ, къде ще могатъ да приложатъ своя трудъ, кой ще имъ способствува да се заловятъ като собственици на работа или въобще въ производството? Тѣ сѣ свършили, иматъ образование, тѣ сѣ вече професионалисти, обаче тѣ наемни работници не ставатъ, пѣкъ и малко заведения има у насъ, въ които нѣкой отъ тѣхъ може да отиде било на стажъ, било за да приложи своя трудъ.

А като имате предъ видъ и другото положение, че нашитѣ занаяти сѣ особено сега въ едно крайно плачевно състояние, което малцина отъ васъ сѣ констатирани, затова защото, както казахъ още въ началото, грижитъ къмъ този общественъ отраслъ, къмъ тоя браншъ сѣ били отъ време малки, малки сѣ и сега, азъ смѣтамъ, че тогава, когато се подема тия инициативи за образованието на занаятчиитѣ, за професионални училища, за засилване техническитѣ разбирания на майсторитѣ и пр., нужно е да се потърсятъ и сръдства, съ които да се помогне на професионалиститѣ за залавянето имъ въ производството и въобщо на работа. И когато ние нѣмаме такива сръдства за старитѣ майстори, за занаятчиитѣ, които отъ десетки години прилагатъ своя занаятъ, какво остава за младитѣ? А вие знаете, че занаятчиитѣ навремето си сѣ били ако не въ цвѣтуеще състояние, то поне сѣ прекарвали единъ сносенъ животъ, радвали сѣ се на своето производство и на едни малки доходи, отъ които тѣ сѣ били доволни — успѣвали сѣ да изкарватъ и своя хлѣбъ и да платятъ и на държавата. Дали следъ това е оставало малко нѣщо за тѣхъ — тази мисль малко ги е занимавала. Днесъ, обаче, занаятчиитѣ единъ следъ другъ спущатъ кепенцитѣ на дюкянитѣ си, днесъ тѣ единъ следъ другъ излизатъ отъ производството. Тази армия, която излиза отъ занаятчийското производство, е голѣма. И азъ не знамъ дали г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда се пита къде отива тази армия, къде тя ще намѣри поминѣкъ, къде ще приложи тя своя трудъ и къде ще намѣри хлѣба си, въ кое фабрично заведение, въ коя фабрична индустрия? Или нѣкой ще каже: да станатъ идеалисти и да чакатъ. Е добре, ако тѣ могатъ да бѣдатъ идеалисти, тѣхнитѣ деца не могатъ да ядатъ идеи, тѣ искатъ хлѣбъ. И азъ ще ви кажа, че при това положение, което днесъ преживява нашата страна на пълна стопанска разруха, на пълненъ стопански кризисъ, всички ония слове, които имаха много или малко, днесъ сѣ въ отчаяние. Работникътъ е безъ работа, занаятчиията вече нѣма смисль да стои въ дюкяна си, много малцина сѣ, които стоятъ тамъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Има много, които си стоятъ въ дюкянитѣ, но има такива като васъ, които ги отнематъ отъ работата.

Ц. Табаковъ (зан): Същото е и по отношение на търговията. Както се помена и отъ преждеговорившиятъ, тукъ често пѣти се е говорило съ завистъ за нашата търговия. Но не е ли истина, че отъ година-две насамъ маса търговци,

макаръ и на власт, си теглят куршума или вжето? Всичко, което е заето въ производството, всъки денъ капе, гине, а голъмитъ и тежки бюджети, които тукъ се гласуватъ, не лѣгатъ така тежко върху гърба на други, както върху тия, които сж заети въ производството.

Г. г. народни представители! Когато дребнитъ съществуваня, когато нашето занаятчиство се е отличавало съ добри примѣри къмъ държавата, отличава се и сега, когато то е било най-добриятъ платецъ на държавата, когато се е отзовавало винаги на държавнитъ нужди, днесъ, при това положение на нашето производство, при това стопанско и финансово положение, при това безгрижие, ще кажа азъ, то е въ пълно отчаяние. Вие, които сте по-близко до тия маси знаете това. А тукъ се гласуватъ голъми бюджети. Истина е, че държавата има нужди, че нейнитъ разходи сж голъми, особено следъ войнитъ. Ремонтации я натискатъ, кой отъ къде се обърне отъ чужбина, все отъ България има да взема, и, като най-слаба все отъ нея ще взематъ. Който се сѣти отъ преди 15—20 години, че загубилъ нѣщо, все въ България го търси и ще го вземе, и то при тия голъми нужди на държавата и при положението, че народътъ нѣма отъ къде да вземе. Въ всъки случай, този, който е плащаль до сега, плаща и сега, но утре отъ къде ще вземе? Днесъ той плаща данъцитъ, било отъ страхъ, че насила ще му ги събератъ, било че докачи отъ нѣкъде пари като продаде нѣщо и плати. Днешната данъчна политика създава едно тежко бреме и го хвърля на гърба на единъ народъ, който е изтощенъ, който не е въ състояние да се храни, камо ли да плаща такива голъми данъци.

Азъ смѣтамъ, че по този въпросъ, г. г. народни представители, ние всички трѣбва да помислимъ и да признаемъ, че и бюджетътъ, който е гласуванъ за тая година, ще свърши съ дефицитъ не защото народътъ не желае да плаща данъцитъ, а защото нѣма отъ къде да вземе. Азъ смѣтамъ, че сме длъжни да признаемъ тая истина, колкото и печална да е тя. Време е вече да се помъчимъ да направимъ икономии, да се направятъ съкращения, да се тури точка на повишението заплатитъ на чиновнитъ. Защото, нека признаемъ, съ чиновническитъ заплати тукъ твърде много се е спекулирало, всички партии сж си правили реклама предъ чиновнитъ, всички сж ги оплаквали. Действително, заплатата на стражаря, на разсилния и на малкия чиновникъ е малка, но голъмитъ чиновници иматъ завидни заплати и доходи, а каквито сръднитъ търговецъ не може да мечтае.

Ако направите една малка анкета въ популярнитъ банки и въ другитъ частни банки, вие ще констатирате, че въ тѣхъ занаятчитъ, дребнитъ търговци и селянитъ не само че не внасятъ грошъ, но само теглятъ, а отъ друга страна много чиновници внасятъ своитъ спестяваня въ тия банки. Това е истината. Но нѣкои ще ми кажатъ: нека държавнитъ чиновници иматъ по-добри заплати, та апаратътъ на държавата да бѣде добъръ. Съгласенъ съмъ, но въ времена като сегашнитъ, когато нацията народъ се изражда, когато държавата ни пропада икономически, не сж ли длъжни и тѣ, при тая обща национална нужда, да се задоволятъ съ по-малки заплати, да намалатъ своитъ разходи, да нѣматъ по две слугини, да не правятъ излишни разности тогава, когато голъмата частъ отъ народа нѣма хлѣбъ да яде? Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че е дошло време не само да не се увеличаватъ заплатитъ, но и да се намалятъ.

И. Хрелопановъ (д. сг): Струва ми се, че сега не говорите отъ името на желъзния блокъ.

Ц. Табаковъ (зан): Г. Хрелопановъ! Сега не правя партийна политика, не ме закачайте.

И. Хрелопановъ (д. сг): Азъ закачамъ широкитъ социалисти. Тѣ не сж съгласни съ Васъ.

Ц. Табаковъ (зан): По отношение данъцитъ, г. г. народни представители, всички чувствуватъ, че тѣ сж тежки. Но кажете ми: справедливи ли сж глобитъ по тѣхъ? Данъкоплатецътъ, който не може да плати своя данъкъ въ опредѣления срокъ, трѣбва да плати 20% глоба! Той не може да си плати главницата, а вие му налагате глоба! Очевидно е, че при това положение той не само нѣма да може да си плати данъка, но утре ще си продаде къщата, нивата, дюкяна. А не може да бѣде целъ на държавата да пролетаризира своето население.

Истината е, г. г. народни представители, че въ дребно-стопанска България всъки може да бѣде собственикъ. Въ България нѣма мѣсто за пролетарии. И ако има разумни държавници и просвътени и искрени патриоти, ако обичаме нацията и държавата си, азъ ще ви кажа, че у насъ всъки

може да си има къща, нива, дюкянъ, всъки може да бѣде собственикъ. И тогава беднякътъ съ своята малка колибка, съ своята малка къща, съ своята нива не ще гледа въ палата на богатия, който има пететажно здание, не ще има комунизъмъ, не ще има крайни елементи, за усмиряването на които държавата да харчи толкова много пари.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. Табаковъ! Вашето мѣсто не е тамъ (Сочи широкитъ социалисти), а тукъ (Сочи сговориститъ)

Ц. Табаковъ (зан): За България може да се работи и отъ тамъ (Сочи лѣвицата)

И. Януловъ (с. д): Не можете ни скара, г. Пѣдаревъ.

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че вие ще трѣбва часъ по-скоро да премахнете глобата; ако е невъзможно да намалите данъцитъ, поне премахнете глобата. Тя много зле излага всички управници — и васъ, и всички, които ще дойдатъ тукъ и ще поддържатъ тая система на събиране данъцитъ. И азъ смѣтамъ, че трѣбва да се вложи разумъ, доброта, защото употребява ли се насилне, употребяватъ ли се крути мѣрки, резултатъ нѣма да има; ще се създава само злоба, а и безъ това много злоба има въ нашата страна.

Има единъ въпросъ, който много е занимавалъ нашето занаятчиство, по който въпросъ често пѣти е безпокоено и правителството. Това е въпросътъ за занаятчиския кредитъ. Всѣко правителство трѣбва да има една кредитна политика за дребнитъ съществуваня. Занаятчитъ всичко на всичко сж получили досега 110 милиона лева.

Министъръ Ц. Бобошевски: Това не е вѣрно. По данни отъ популярнитъ банки, занаятчитъ сж получили миналата година 800 милиона лева, когато за индустрията сж дадени 200 милиона лева, а за търговията около 300 милиона лева. Нѣмамъ тия данни сега на рѣка, за да ги прочета.

Ц. Табаковъ (зан): Получили сме единъ пѣтъ 20 милиона лева . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: А заема отъ 50.000.000 л., който имъ дадохме?

Ц. Табаковъ (зан): . . . въ 1924 г. се даде заемъ 50.000.000 л., следъ него се дадохъ други 40.000.000 л. — всичко 110.000.000 л.

Министъръ Ц. Бобошевски: А отъ популярнитъ банки?

Ц. Табаковъ (зан): Другитъ заеми, които се даватъ отъ Централната кооперативна банка, сж кредити и заеми на популярнитъ банки.

Министъръ Ц. Бобошевски: То е сжщото.

Нѣкои отъ сговориститъ: Кредити въ разни форми.

Ц. Табаковъ (зан): Въ популярнитъ банки не сж само занаятчи; тамъ има и търговци, и чиновници и пр.

Министъръ Ц. Бобошевски: То е все сжщото. Нима подъ помощъ вие разбирате само това, което е дадено непосредствено отъ държавата съ 5—5½% лихва?

Ц. Табаковъ (зан): Азъ визирамъ кредититъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): То не е кредитъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Разбира се, то е почти безъ лихва.

Ц. Табаковъ (зан): Съ 12% имаме кредита.

Д. Пешевъ (зан): Г. министре! Вѣрно е, че държавата даде 50.000.000 л. кредитъ, но тя не обмисли по какъвъ начинъ трѣбва да се използва той.

И. Хрелопановъ (д. сг): Тамъ сж виновни занаятчитъ

Ц. Табаковъ (зан): Последниятъ заемъ се даде съ 12% лихва — лихва; равна на тая, по която даватъ заеми и банцитъ

Когато пледираме да се отпусне кредитът на занаятчийското производство, съ това ние не искаме да се дадат облиги лично на занаятчиата; ние пледираме да се даде кредитът на занаятчиата съ огледът на това, той да организира и да засили своето производство. Ние желаемъ държавата да се смѣта длъжна не само заеми да дава, но и да установи контролата си върху изразходването на заемитѣ, да даде организацията си въ свързка съ производството.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Какъ напрімѣръ?

Ц. Табаковъ (зан): Въ детайли по този въпросъ можемъ да говоримъ въ комисията.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Добре, и тукъ можете да се изкажете.

Ц. Табаковъ (зан): Вѣрно е, че сме получили 110,000,000 л. кредитъ, но колчемъ ние сме искали по-чувствително подпомагане, кредитиране на нашето производство, което всѣки денъ отива къмъ по-зле, намъ ни се отговаря: „Нѣма“. Толкозъ милиони се намѣриха да се дадатъ като безвъзвратно възнаграждение на чиновници, на пензионери и пр. категории или лица, обаче, за занаятчийското производство не може да се направи икономия отъ нѣкъде, не може да се откъсне отъ нѣкъде по-чувствителна сума, и не да се даде даромъ, безвъзвратно, но съ лихва, поносима, която може нашето занаятчийско производство да понесе, за да се улесни.

Г. г. народни представители! Тоя грѣхъ не трѣбва да го оспорвате. Това е истина. И ако азъ констатирамъ това, констатирамъ го не отъ желание да уязвя или да оскърбя, а отъ желание да освѣтля, да допринесе нѣщо въ това отношение и да намѣря подкрепа въ всички народни представители тукъ.

Д. Пешевъ (зан): Тѣ не желаятъ и да слушатъ, излъгоха всички.

Ц. Табаковъ (зан): Ползата отъ занаятчийското производство не е само за занаятчиитѣ — ползата е национална, за цѣлия народъ, за всички ни. Когато ние пледираме за търпими данѣци на занаятчиитѣ, на производителитѣ, на това срѣдно съсловие, така наречено, когато ние пледираме за подкрепа на неговото производство — защото държавата нѣма съ какво да го замѣсти, това е то, вие щете нещете ще го търпите, и длъжни сте да го подпомагате — когато ние правимъ тия искания, водимъ борба за тѣхъ, истината е, че много малко сме чути и разбрани и много малко занаятчийското производство, отъ което живѣе една голѣма маса, е почувствувало поощрение или подкрепа. Не бива да се изоставя занаятчийското производство, производството на това срѣдно съсловие, на тия дребно-стопански маси, които сж били основа на държавата ни, които сж опора и сега на нея, защото въ всѣко едно начинание, въ всѣко добро дѣло вие ще видите начело хора отъ това съсловие. То е най-близко до държавата, то е най-близко до своята нация, живѣе съ нея. Единствено това съсловие никога не е търсило пжтица, които водятъ къмъ чужди столици.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Даго вие не му измѣните традиционния пжтъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Я ми кажете, Стамболийски, вашиятъ ортакъ, какво даде на това съсловие, като го тѣжеше всѣки денъ? Кажето това Вие, който сте идеологъ на единния фронтъ.

Ц. Табаковъ (зан): Онзи денъ Вие чухте отчетъ за дейността на Стамболийски. Азъ идеологъ на единния фронтъ никога не съмъ билъ; азъ съмъ такъвъ, какъвто съмъ билъ вчера. Азъ Ви моля само да наблюдавате — тогава ще се увѣрите всѣки какъвъ е. Защото приказката, казаната дума не установява още истината; а Вие сте имали възможностъ много пжти да я установите, ако сте желаели.

Министъръ Ц. Бобошевски: Кажете ни, вашиятъ ортакъ като ви лъжеха, какво дадоха за занаятчийството и ние какво сме ви дали? Кажете де! Ние първи ви дадохме нѣщо.

Ц. Табаковъ (зан): Нашиятъ ортакъ има да отговарятъ и предъ насъ и предъ историята.

Министъръ Ц. Бобошевски: Когато дойдохме, първата ни работа бѣше да ви дадемъ кредитъ, съ министерско постановление. Чрезъ Централната кооперативна банка и чрезъ популярнитѣ банки, ние ви дадохме кредитъ въ размѣръ на стотици милиони лева, който е много въ сравнение съ даденото за индустрията и търговията. Не искамъ да кажа, че напълно сме задоволили нуждата отъ ефикасенъ кредитъ на занаятчийството, но съ огледъ на финансовото положение на страната, ние дадохме много повече на това съсловие, отколкото на индустриалци и търговци.

Ц. Табаковъ (зан): Не е истина това, г. министре!

Министъръ Ц. Бобошевски: Недейте заблуждава.

Д. Пешевъ (зан): Не сте правъ, г. министре! Отъ това, което държавата даде съ първия 20-милионенъ заемъ на занаятчийството, падатъ се по 200 л. на занаятчия, а отъ другитѣ 90 милиона се падатъ по 900 л. И всичкото това, което държавата даде, тя го взе още първата година отъ нашитѣ джобове. Азъ съмъ плащалъ данѣкъ 300 л., а после платихъ 13 хиляди! Недейте мисли, че сте обогатили занаятчиата съ милионитѣ, които сте дали!

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Недейте прѣчи на оратора.

Д. Пешевъ (зан): Милионитѣ, които давате на занаятчийството, то ги е дало по-рано.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни)

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Вѣрно е, че въпросътъ за насърчение на мѣстната индустрия е много сериозенъ, вѣрно е, че по него много сж заинтересовани. И азъ още отсега ще ви кажа: вие, които проучвате този въпросъ, ако игнорирате, ако отхвърлите дребнитѣ производителни, занаятчиитѣ, ще сгрѣшите, ще направите голѣмъ грѣхъ, и това не следъ дълго време ще го констатирате сами. Но ние, българитѣ, сме свикнали да не признаваме грѣховетѣ си.

И. Хрелопановъ (д. сг): Не всички българи.

Ц. Табаковъ (зан): Азъ смѣтамъ, че грѣхъ ще бѣде, ако по отношение на занаятчийския кредитъ, който е въпиюща нужда, се прави партизанска политика, ако съ него се партизанствува, ако се казва: „Азъ дадохъ, защото съмъ демократъ, защото съмъ сговористъ, защото съмъ народнякъ или другъ нѣкакъвъ“.

П. Якимовъ (д. сг): Вие сте противъ партизанството въ Занаятчийския съюзъ, . . .

Ц. Табаковъ (зан): Да, противъ партизанството сме.

П. Якимовъ (д. сг): . . . а партизанствувате. Това не е ли партизанство?

Ц. Табаковъ (зан): По този въпросъ азъ смѣтамъ, че всички трѣбва да бждемъ пропити отъ съзнанието, че това е нашъ дългъ, на всички, къмъ това производство, и че колкото повече ние тамъ сме безпристрастни, колкото повече не ангажираме тамъ партийни сили, партийни становища и разбирания, толкозъ повече ще допринесемъ на това производство, което не е партийно, а е българско производство. И ако има българи добри държавници, така ще трѣбва да гледатъ на него.

Г. г. народни представители! Занаятчийското съсловие е бивало злопоставяно отъ много правителства. Истина е, че особено отъ войнитѣ насамъ занаятчийството е водило борби било противъ тежки данѣци, било за кредитъ, било за митнически облиги, така както и други производствени слоеве се ползватъ отъ известни облиги. Въ основата на тѣзи борби винаги сж лежали общитѣ интереси, но никога не сж лежали нито класови, нито лични, нито партийни интереси. Това съсловие благодарение на безгрижието на много правителства, бѣ принудено да се организира и да изпрати свои представители въ изборнитѣ учреждения, не да правятъ партийна политика, не да партизанствуватъ, а да изнасятъ дефекти, да изтъкватъ онѣзи нѣща, които трѣбва да се взематъ подъ съображение, на които трѣбва да се даде ухо и да се реализиратъ, защото сж въпиюща

обща нужда. Занаятчийското движение има и голѣмото нещастие, следъ като единъ пѣтъ бѣ преустановено, да се оформи въ 1919 г., въ една епоха, която бѣ много страшна и много опасна за нашата страна — 1919, 1920, 1921 г. — когато се спекулираше съ националното чувство, съ недоболството на българския народъ, когато недобросъвестни хора сочеха: днесъ ще прещанатъ болшевикитѣ презъ Дунава, утре ще изпъкнатъ на Черно-море, когато се отричаше правото на всѣки гражданинъ да каже своята идея, своето разбиране за начина, по който може се цѣри и народътъ, и държавата.

Н. Пждаревъ (д. ст): За коя година говорите, г. Табаковъ?

Ц. Табаковъ (зан): За 1919, 1920 и 1921 г.

Нѣкой отъ сговориститѣ: До 1923 г.

Ц. Табаковъ (зан): Тогава крайни лѣви течения бѣха си присвоили правото да представляватъ националното разбиране, да представляватъ цѣлия народъ и да не позволяватъ на никого да се организира и да се бори така, както диктуватъ интереситѣ му, тия на съсловието или на класата къмъ която принадлежи, или изобщо на цѣлата страна. И все пакъ нашитѣ съидейници преодоляха насилията, преследванията и терора, ако щете, отъ страна на партиитѣ, които проповѣдваха свобода и братство, и закрепиха нашето движение въ борбата срещу комунизма и срещу всички предатели.

Ц. Цвѣтковъ (д. ст): И се ориентирахте къмъ Стамбулски!

Ц. Табаковъ (зан): Повече отъ половината, ако не три четвърти, сж минали презъ тази школа . . .

Д. Пешевъ (зан): Ние спазвахме парламентарния редъ досега. Изслушайте нашия ораторъ, безъ да го прекъсвате. Тукъ нѣма парламентаренъ редъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има кой да наблюдава.

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Така се е родило, така е живѣло и така живѣе още нашето движение. То има голѣмото нещастие отъ лѣво да му казватъ: „Вие сте думбазя“, а отъ дѣсно да не му вѣрватъ и да му казватъ: „Вие сте рушители“.

Отъ сговориститѣ: А-а-а! Не е вѣрно.

Ц. Цвѣтковъ (д. ст): Отъ дѣсно никой не е казалъ това, а колкото за отъ лѣво — не зная.

Ц. Табаковъ (зан): И азъ ще ви кажа, г. г. народни представители, че ако вие наистина желаете мостъ между всички производителни обществени слоеве, то съ това не само на себе си ще услугите, а — на България. Азъ бихъ желалъ Демократическия сговоръ, който, споредъ моитѣ разбирания, е вдигналъ мостоветѣ си, които водятъ къмъ тия производителни слоеве, да разбере, че е въ интереса на народния поминъкъ, въ интереса на мира въ България и въ интереса на националното преуспѣване, на благото на България, чашъ по-скоро да го направи — да метнете мостоветѣ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Той не е скъсвалъ никога връзкитѣ си съ производителнитѣ слоеве.

Г. Поповъ (д. ст): Демократическия сговоръ не е билъ никога противъ занаятчийството. Най-много грижи е полагалъ и ще полага той за занаятчийството. Позволете ми да ви кажа, че не се служи добре на занаятчийството, когато се отричатъ фактитѣ. Цѣлата система на кооперативния кредитъ е била насочена въ интересъ на занаятчийството. Въ тая посока ще се полагаатъ и още грижи. Но да се отричатъ фактитѣ, г. Цено Табаковъ, не е хубаво.

И. Хрелопановъ (д. ст): Г. Поповъ! Това е края на речъта на г. Цено Табаковъ. Той трѣбваше така да каже.

Ц. Табаковъ (зан): Много бързате, г. Хрелопановъ.

Г. г. народни представители! Ако имаше поне половината отъ тия грижи, които казвате, че е имало за занаятчийството, то нѣмаше да бѣде въ това положение, въ което е днесъ. Това е истината. Но такива грижи не е имало. Измѣнихте закона за организиране и подпомагане на занаятитѣ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Искахме да ви дадемъ напълно самостоятелни камари, но вие отрекохте. Измѣнихме изключително заради васъ закона за професионалното образование. Какво искате повече?

Ц. Табаковъ (зан): Ние не държимъ на формата, ние държимъ на съдържанието. Ще ви кажа, че съ този законъ за организиране и подпомагане на занаятитѣ вие повече ни задължавате, отколкото да ни подпомагате. Защото този законъ се прилага само въ оная си частъ, която ни ангажира да бѣдемъ безплатни агенти на държавата, да преследваме и да съставяме актове на гѣзи, които незаконно упражняватъ занаятъ; но колкото се отнася до организацията, до насърдението на производството, нека каже г. министъръ Бобошевски, какво е направено.

Министъръ Ц. Бобошевски: Дадохме ефтинъ кредитъ на занаятчийтѣ. Азъ ви казахъ, колко милиона сме дали на занаятчийтѣ досега. Казахъ ви, че измѣнихме изъ основа нашето професионално образование съ огледъ на нуждата. Отдѣлихме ви съ отдѣлно бюро, за да промишлявате за вашитѣ интереси.

Ц. Табаковъ (зан): Колкото повече таксувате занаятчийското движение като крайно и колкото повече се гледа на него съ криво око, . . .

Н. Савовъ (д. ст): Никой не гледа съ криво око на занаятчийството.

Ц. Табаковъ (зан): . . . толкозъ повече се пакости и на самото движение, и на България. Трѣбва да се разбере, че занаятчийството въ никой случай не може да бѣде революционно. Занаятчиата не може да бѣде революционеръ. Той обича своята къща, той обича България, родината си.

Т. Кожухаровъ (д. ст): Той даже не обича да прави отдѣлна партия.

Ц. Табаковъ (зан): Г. Кожухаровъ! Уважавамъ Ви. Вие виждате, какво говоря азъ отъ името на тази партия, която българскиятъ занаятчия е направилъ. Азъ не ви говоря за чиновници, азъ не ви говоря за сваляне отъ власт на правителството; азъ говоря за това, което сте пропуснали да направите, а това е отъ полза и за васъ, и за насъ. При това положение, нашето занаятчийство си остава въ центъра на нашитѣ обществени борби. То ще остане като арбитъръ, който, наистина, ще има да води борба срещу всѣко посегателство, което би дошло, било отъ лѣво, било отъ дѣсно. Има много патриоти — не искамъ никого да обиждамъ — които, когато дойде да отговарятъ, бѣгатъ и намиратъ европейскитѣ столици. Занаятчиата нѣма пѣтъ за чуждитѣ столици. Неговиятъ пѣтъ отъ всички крайща на България води за София. Той пази София, той пази България, защото тукъ е неговата нива, тукъ е неговото лозе, тукъ е неговиятъ занаятъ, тукъ е неговиятъ поминъкъ, тукъ сж децата му. Азъ смѣтамъ, че опасностъ отъ занаятчийското движение нѣма. Вие се опасавате отъ конспирация на крайни, на отчаяни хора, отъ крайни движения, които наистина сж опасни. Ако нѣма нашата организация, запомнете добре — подчертавамъ това — мнозина биха попаднали подъ чуждо, подъ лошо влияние, което е пагубно за страната. Нашето движение е единъ отпоръ срещу тия лѣви влияния. Нашето движение има да запази тази срѣдина. За производството, за себе си и за страната то ще запази тази срѣдина. И азъ смѣтамъ, че ако вие не сте подпомогнали идейно това движение, нѣмате никакво право да се борите срещу него, . . .

Министъръ Ц. Бобошевски: Кой се бори, бе?!

Ц. Табаковъ (зан): . . . защото то никога не е отказало съдействие на държавата. И макаръ че презъ септемврийскитѣ събития имаше много наши занаятчии, за които азъ съжелявахъ, че сж въ затворитѣ . . .

Т. Кожухаровъ (д. сг): Защо разбивате отворена врата? Кой се е борилъ съ занаятчийството въ България, отъ тая срѣда? (Сочи болшинството) Не е ли вашата организация, която се бори противъ 8-часовия работенъ день? Вие сте недоволни отъ това. Кой отъ насъ е правилъ спънки на занаятчийското движение? Другъ е въпросътъ дали държавата е могла да подпомогне занаятчийството въ оня размъръ, въ който то желае. Но спънки, разберете, на занаятчийското движение никой не е правилъ.

Ц. Табаковъ (зан): Ние бѣхме противъ 8-часовия работенъ день, но сега нѣмаме работа и за 4 часа.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Вашитѣ съюзници сѣ поддръжници на 8-часовия работенъ день.

Х. Баралиевъ (с. д): 8-часовиятъ работенъ день не е всѣки день и при работо. Тамъ не е най-голямата болка. Ние съ тѣхъ ще се разберемъ.

Отъ сговориститѣ: А-а-а! Ще се разберете!

Х. Баралиевъ (с. д): Вие гледайте дюкянчетата.

П. Палиевъ (д. сг): Занаятчийтѣ си иматъ вече свои представители.

Х. Баралиевъ (с. д): Прегледайте данъцитѣ. Тѣ говорятъ, какво е положението на занаятчицята.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни)

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че съмъ изпълнилъ единъ граждански дългъ, не като партизанинъ, като отъ това мѣсто изнесохъ ония недъзи въ нашия икономически животъ, които спъватъ поминъка на занаятчийтѣ. Смѣтамъ сѣщо така, че не съмъ уязвилъ никого отъ г. г. народнитѣ представители, а сѣщо и отъ г. г. министритѣ. Надѣвамъ се, че тѣ добре сѣ схванали това, което изнесохъ, защото то не е само мое лично мнение, а е мнение и желание на всички занаятчици, които въ това направление сѣ водили борби и ще ги водятъ. По този начинъ, съ легална и законна борба, занаятчийството ще се бори и занаятчицята. Днесъ то полага своитѣ усилия да бѣде чуто, разбрано, удовлетворено, но не за смѣтка на други съсловия, защото то не желае да живѣе за смѣтка на други съсловия. Занаятчийството иска да се даде съразмѣрно на всички възможностъ да намѣрятъ своя поминъкъ въ производството.

Г. г. народни представители! Ако ми бѣде позволено ще кажа и нѣколко думи по външната наша политика. Всички оратори говориха малко по нея, защото, изглежда, схващатъ, че наистина е нужно малко да се приказва по външната политика. Азъ ще кажа нѣколко думи само по въпроса за малцинствата.

Н. Савовъ (д. сг): Обущарство, панталонджиство и външна политика! (Смѣхъ)

Ц. Табаковъ (зан): Отъ никого не се смѣтна, че нашитѣ малцинства въ сѣсденитѣ държави сѣ въ розово положение. Нашитѣ малцинства тамъ сѣ принудени да тѣрпятъ тежки режими. Подчерта се почти отъ всички, че България трѣбва да живѣе въ миръ съ сѣсденитѣ и далечни държави. Съгласни сме и ние, и нашето желание е България да бѣде въ миръ, външенъ и вътрешенъ, да бѣде въ разбирателство съ сѣсденитѣ си и другитѣ по-далечни държави. Но когато е истина, че нашитѣ сънародници въ Македония се третиратъ нечовѣшки отъ други, ужъ християнски държави — сѣрби и гърци; когато е истина, че въ Добруджа — тамъ, кждето най-рано зрѣха нашитѣ жита, отъ тамъ, отъ кждето най-напредъ се правѣше износъ — нашитѣ сънародници сѣ подложени на изключителенъ режимъ, на побоища, на нечовѣшко третиране, на принудително изселване — какво правимъ ние? Искамъ да изнеса предъ васъ единъ фактъ. Не отдавна, при антисемитскитѣ движения въ Ромъния, ромънски студенти и други граждани убиха нѣколко души евреи. Еврейството у насъ като единъ човѣкъ се събра на митингъ, единодушно протестира противъ тия убийства и това се отбеляза въ цѣлата наша преса. Но тогава, когато нашитѣ сънародници въ Ромъния се туряха на бесилки; когато жени и деца, безъ всѣкаква покъщнина, бѣха принудени да избѣгатъ презъ граница;

когато всички българи тамъ сѣ поставени въ изключително положение, когато имъ взематъ имотитѣ и ги изгонватъ — азъ не видѣхъ тукъ нито едно протестно събрание за защита на нашитѣ братя, които никога не сѣ били далечъ отъ насъ, които живѣятъ съ нашитѣ идеали, съ нашитѣ разбирания, които иматъ нашата кръвъ и чувства. Г. г. народни представители! Когато ние се намираме въ това положение, азъ не знамъ какъвъ сговоръ ще имаме съ ромънитѣ, какъ ще се гледаме съ тѣхъ дотогава, докогато тѣ владѣятъ наши земи, докогато тѣ държатъ наши братя подъ робство. Желаяемъ да бѣдемъ въ миръ и разбирателство съ нашитѣ сѣседи, но не желаемъ отъ тукъ, отъ София, да премълчаваме тия факти за тежкото положение, при което сѣ поставени нашитѣ сънародници. Но надявамъ се, че по този въпросъ ще чуемъ респективния министъръ да ни каже, какво е направено.

Като заключавамъ, азъ моля г. г. народнитѣ представители да се проникнатъ отъ нуждитѣ на нашия народъ, да оставятъ на страна теорията, да оставятъ на страна празнитѣ приказки, защото само тогава ще изпълнимъ нашия дългъ, когато повече работимъ, а по-малко приказваме. И азъ смѣтамъ, че всичко това ще се разбере. Само съ общи усилия ние ще можемъ, ако сме искрени и ако се работи въ това направление, особено отъ страна на отговорното правителство, отъ страна на болшинството, да допринесемъ нѣщо за народа си. Само тогава партийнитѣ борби нѣма да бѣдатъ така остри, само тогава нежелателнитѣ сцени въ Парламента ще изчезнатъ. И въ този моментъ, когато държавата и народътъ ни сѣ толкова зле, когато държавната ни независимостъ е поставена на тежко изпитание, ако се проникнемъ отъ това чувство, ще престанатъ враждитѣ, лични и партийни, между насъ, и като българи, рѣка за рѣка, ще заработимъ за щастieto на цѣлия народъ, за осигуряване на неговия поминъкъ, за България. (Рѣжкоплѣскания отъ занаятчийтѣ и земледѣлчийтѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министъръ-председателтъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Азъ отправямъ една молба къмъ васъ, която ще даде единъ резултатъ срѣдъ този доста бавенъ вървежъ на нашитѣ дебати по отговора на тронното слово. Молбата е следната. На дневенъ редъ сѣ поставени три законопроекта. За да дадемъ възможностъ тѣ да се проучатъ отъ надлежнитѣ комисии — а тѣ сѣ законопроекти тъкмо такива, които тамъ ще добиятъ своето по-подробно разглеждане — и като имате предъ видъ, че при второ четене въ пленума, вие ще имате пълна възможностъ да говорите по тѣхъ, азъ ви моля да се съгласите тия три законопроекта, които сѣ посочени въ дневния редъ, да ги приемемъ сега на първо четене и да ги препратимъ въ комисии.

Отъ лѣвицата: Имаше ли ги на дневенъ редъ?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Да, имаше ги.

Тия законопроекти сѣ следнитѣ:
1. Законопроектъ за бюджета на разнитѣ фондове за 1927/1928 финансова година;
2. Законопроектъ за измѣнение, допълнение и отмѣнение нѣкои членове отъ закона за народното просвѣщение и
3. Законопроектъ за довършване на държавни сгради въ Царството.

Моля г. секретаря да прочете тия законопроекти.

Д. Нейковъ (с. д): На второ четене ще имаме ли право да говоримъ, както при първото четене?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Да, разбира се. Г-да! Понеже законопроектътъ за бюджета на фондовете е много голѣмъ, моля да се съгласите, съгласно практиката, да се прочете само заглавието. Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ В. Даскаловъ (д. сг): (Прочита заглавието на законопроекта за бюджета на разнитѣ фондове за 1927/1928 финансова година — вж. прил. Т. 1, № 2).

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ на първо четене и да отиде въ съответната комисия зако-

нопроектът за бюджета на разнитѣ фондове за 1927/1928 финансова година, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете следващия законопроектъ.

Секретарь В. Даскаловъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта за измѣнение, допълнение и отмѣнение на чл. чл. 144, 152, 155, 177 и 181 отъ закона за народното просвѣщение — вж. прил. Т. I, № 1)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ на първо четене и да отиде въ съответната комисия законопроекта за измѣнение, допълнение и отмѣнение на чл. чл. 144, 152, 155, 177 и 181 отъ закона за народното просвѣщение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете третия законопроектъ.

Секретарь В. Даскаловъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта за довършване на държавни сгради въ царството — вж. прил. Т. I, № 6)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ на първо четене и да отиде въ съответната комисия законопроекта за довършване на държавни сгради въ царството, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ моля да вдигнемъ заседанието за утре.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които приематъ предложението на г. министъръ-председателя, следующето заседание да стане утре, съ дневенъ редъ продължение разискванията по отговора на тронното слово, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 20 ч. 20 м.)

Подпредседателъ: **Д-ръ Б. ВАЗОВЪ**

Секретари: { **С. РЯСКОВЪ**
 { **В. ДАСКАЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Отр.		Стр.
Отпуски, разбешени на народнитѣ представители:		Законопроекти:	
Петъръ Цуцумановъ, Петко Стайновъ, Момчо Дочевъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Теодоси Кънчевъ, Василь Драгановъ, Кънчо Кънчевъ, Пандо Сидовъ, Левъ Кацковъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Величко Кознички, Калоянъ Маноловъ и Гето Кръстевъ	147	1) за бюджета на развитѣ фондове за 1927/1928 финансова година (Първо четене)	168
Проектъ за отговоръ на тронното слово (Продължение разискванията)	147	2) за измѣнение, допълнение и отмѣнение на чл. чл. 144, 152, 155, 177 и 181 отъ закона за народното просвѣщение (Първо четене)	169
		3) за довършване на държавни сгради въ царството (Първо четене)	169
		Дневенъ редъ за следующето заседание	169